

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Mladí Romové a etnoemancipační hnutí

—

seberealizace Romů

Adéla Nováková

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Adéla NOVÁKOVÁ

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociální antropologie

Název tématu: Mladí Romové a etnoemancipační hnutí

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude mít teoreticko empirický charakter. Studentka se seznámí s teoriemi vztahujícími se ke zvolenému tématu (mladí Romové a etnoemancipační hnutí) a definuje hlavní pojmy (Romové, etnikum...), předloží a vysvětlí svou výzkumnou otázku (jak vnímají romství mladí Romové), popíše metody výzkumu a analyzuje sebraná data. V závěrech interpretuje, v čem byla její práce přínosná a zda našla na svou otázku odpověď.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- 1) Bittnerová, Dana: Kdo jsem a kam patřím? Sofis, Praha 2005.
- 2) Davidová, Eva: Romano drom. Univerzita Palackého, Olomouc 2004.
- 3) Navrátil, Pavel: Romové v české společnosti. Portál, Praha 2003.
- 4) Nečas, Ctibor: Romové v České Republice včera a dnes. Olomouc 2002.
- 5) Alena Scheinostová: Romipen. Literaturou k moderní identitě. Athin-ganoi, Praha 2006

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lada Viková
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení autora

Prohlašuji: „Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.“

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 ods. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 3. 2009

Adéla Nováková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Mgr. Ladě Vikové za odbornou pomoc při zpracovávání mého tématu a dobré rady. Dále díky patří i mým informátorům a respondentům za poskytnutí odpovědí na dané téma.

Abstrakt

Práce se zabývá seberealizací převážně mladých Romů prostřednictvím specifických aktivit, jako jsou festivaly, výstavy a další. V teoretické části jsou zpracovány pojmy jako Romové, etnoemancipační hnutí, „romství“ atd. na základě odborné literatury a internetu. Praktická část se soustřeďuje na vyhodnocení terénního výzkumu. Klade se důraz na otázku seberealizace u mladých Romů.

Klíčová slova

Mladí Romové, etnoemancipační hnutí, seberealizace, romství

Title

The young Romanies and ethnoemancipation movement - self-fulfillment Romanies

Abstract

The work deals with the fulfillment predominantly young Romanies through specific activities such as festivals, exhibitions and more. The parts are processed theoretical concepts such as the young Romanies, ethnoemancipation movement, romany identity "etc. on the basis of scientific literature and the Internet. The practical part focuses on the evaluation of field research. It puts the emphasis on self-fulfillment for young Roma.

Keywords

The young Romanies, ethnoemancipation movement, self-fulfillment, romany identity

Obsah

Úvod	8
1. Teoretická část	10
1.1. Všeobecné povědomí o Romech.....	10
1.1.1. Historie a původ Romů.....	10
1.1.2. Vědní obor romistika.....	13
1.1.3. Mateřská řeč.....	14
1.1.4. Rodiče a děti.....	16
1.2.1. Všeobecný pohled na romská etnika ve světě.....	17
1.2.2. Kdo jsou vlastně Romové.....	17
1.2.3. Romství.....	19
1.3. Etnicita.....	21
1.3.1. Etnikum.....	21
1.3.2. Emancipace.....	22
1.4. Romské aktivity v médiích.....	24
1.4.1. Internetové odkazy na romské stránky.....	24
1.4.2. Romský tisk a rádia.....	25
2. Praktická část	27
2.1. Terénní výzkum.....	27
2.2. Metody výzkumu.....	27
2.3. Cíle výzkumu.....	28
2.4. Popis navštívených romských aktivit.....	28
2.4.1. Romská studentská konference.....	28
2.4.2. Světový romský festival Khamoro.....	30
2.4.3. Romská socha 2008.....	32
2.4.4. Romský festival Kerekate.....	34
2.4.5. Shrnutí poznatků z terénních výzkumů.....	35
2.5. Respondenti.....	37
2.6. Přepis rozhovorů.....	38
2.6.1. Shrnutí poznatků z rozhovorů.....	44
Závěr	47
Použitá literatura	49
Ostatní zdroje	50
Přílohy	51

Úvod

Hlavním tématem mé bakalářské práce je seberealizace a uvědomování si romství u mladých Romů především prostřednictvím specifických aktivit, mezi které patří návštěva či účast na romských festivalech, výstavách, soutěžích a podobně. Podrobněji se zaměřuji na zpracování klíčových slov pomocí odborné literatury a jiných dostupných alternativ, jako je například internet nebo tisk.

Téma práce jsem si zvolila především díky mé zvědavosti, zda existuje možnost seberealizace romského etnika žijícího v České republice. Zda ji Romové využívají a snaží se dávat veřejnosti najevo, že se v jejich řadách objevují úspěšní lidé v oblasti kultury, politiky či jiné sféry. V novinách, v televizi, v rádiích často slycháváme, kam se lidé mohou jít pobavit, kde je jaká společenská událost. Avšak výše zmíněné se týká převážně Neromů. Romské akce se příliš často neinzerují. Situace je ale odlišná u samotného romského etnika, ti vědí, kde se konají různé festivaly, a jsou dobře informováni také díky neziskovým organizacím, které jim pomáhají. Na druhou stranu musím říci, že v posledních letech se informovanost o kulturních událostech rozšiřuje po celé České republice velice rychle. Nesporný podíl na tom má větší zájem o internet. Prostřednictvím tohoto média mladí lidé nacházejí mnoho informací, které potřebují.

Na začátku práce jsem si zvolila cíle terénního výzkumu a své vlastní hypotézy, na kterých byla moje práce postavena. Mým úkolem bylo zmapovat seberealizaci mladých Romů právě prostřednictvím specifických romských aktivit. Stanovila jsem si hypotézy, které vycházely z mých představ, že je situace u mladých Romů v procesu seberealizace velká. Myslela jsem si, že různé festivaly navštěvuje převážně romské publikum. Další hypotézou bylo, že se romských událostí účastní jen mladší generace. Hypotézy na závěr vyhodnotím a popíši, zda se mé závěry potvrdily či naopak.

Práce je strukturována do dvou oddílů. V teoretické části, která je rozdělena do několika kapitol, se zabývám zpracováním pojmů, jako jsou například romství, emancipace a kdo je Rom. Za pomoci odborných publikací se také zmiňuji o historii Romů, neboť právě ta slouží k hlubšímu poznání jakéhokoliv etnika. Věnuji se i rozvoji vědního oboru romistika, i autorům, kteří píšou o Romech či se například zabývají sběrem slovesného folkloru. Dále uvádím příklady, co je romství, podle různých autorů.

Praktická část, která je také rozdělena do několika kapitol, se týká převážně mého terénního výzkumu. Popíši, kde probíhal, v jakém období a jaké metody jsem používala. Nejvíce užitečné, k získání poznatků a informací, bylo zúčastněné pozorování, které mi

umožnilo být ve středu dění, a neformální rozhovory. Předem jsem si také stanovila výzkumné otázky, které jsem pokládala svým respondentům. Týkaly se názorů na konání romských akcí, zda v dalším pokračování vidí budoucnost a podobně. Dotázaní mi poskytli výpovědi na dané otázky, které se nejbližší dotýkaly mého tématu. Jejich hodnocení není bráno na celé romské etnikum, ale právě na ony vybrané jednotlivce. Cílem práce není snaha získané poznatky generalizovat na širší zkoumanou skupinu, a to z důvodu pouze reprezentačního vzorku respondentů.

Nastíněná problematika by si zasloužila dalšího soustavnějšího výzkumu převážně v terénu a získávání nových poznatků od respondentů. Sesbírané informace poslouží většímu a bližšímu pochopení romského etnika a jeho snaze uplatnit se a zapojit do dění nejen v České republice.

1. Teoretická část

1.1. Všeobecné povědomí o Romech

V této části se zabývám popisem dějin Romů. Povědomí o původu, a rozšíření po celém světě je známá, ovšem ke zmínce se to hodí, protože můžeme vidět mnoho podobných zvyků a návyků, které Romové měli v Indii a které mají u nás.

1.1.1. Historie a původ Romů

„V Evropě žije asi šest milionů lidí, kteří se od ostatního obyvatelstva liší tmavší barvou pleti, očí a vlasů, ale i odlišnou kulturou a jazykem. Nikde nemají svůj vlastní stát a všude, kde žijí, jsou roztroušeny mezi místním obyvatelstvem.“¹ Majoritní společnosti je nazývají různě - Cikány, Zingari anebo Gitanos či Gypsies. I oni sami sebe označují různě. Nejrozšířenější forma je *Roma*, česky řečeno Romové. Tak se nazývají také všichni ti, kteří žijí spolu s Čechy, Slováky, Poláky a dalšími národnostmi v naší republice.

Historie lidí, kteří ve středověku přišli z Indie do Evropy, a potom se rozešli po celém kontinentu i za jeho hranice, je velmi bolestivá a nezvyklá. Romové žijí po celém světě, rozšířili se do více než 50 zemí světa a jsou největší menšinou v Evropě, a to nejen počtem (12 milionů), ale i teritoriálním rozmístěním. „Jako každý národ mají Romové předlouhou historii. Dlouho se tvrdilo, že Cikáni – Romové pocházejí z Egypta.“² Dnes už se bezpečně ví, že jejich pravlast je v Indii. Dokázaly to již v 18. století jazyková srovnávací studia. V indickém subkontinentu patřili k chudé vrstvě obyvatelstva a převážně žili kočovným způsobem života.

Vědci se domnívají, že v Indii patřili k *džáti* (kastě) Domů, kteří tam žijí dodnes. Členové této kasty³ se živili převážně hudbou. „V evropských podmínkách došlo ke změně skupinového názvu Dom na vlastní etnický název *Rom*. Z výše uvedeného vyplývá, že slovo Rom je z hlediska etymologického velmi staré, podstatně starší než

---

¹ Mann, B. Arne: *Romský dějepis*. Praha 2001, s. 5.

² Tamtéž, s. 5.

³ „Nazývají se tak dědičné třídy společenské, přesně od sebe oddělené, z nichž každá má svoje zvláštní Práva i povinnosti, zvláštní způsoby i zaměstnání atd.“
Dostupné na <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/279804-kasta>

pojmenování Cikán.“⁴ V knize od Ctibora Nečase se píše o pojmenovávání různých romských skupin v Evropě. „Některá se vynořila teprve v souvislosti s jejich migracemi, které směřovaly ze střední Evropy dále na západ.“⁵ Avšak majoritní společnost jim dávala různá *apelativa* (je to obecné jméno, tedy takové jméno, které není vlastním jménem, ale výraz, kterým označujeme jiné), která získala v neromských jazycích a dialektech obvykle hanlivý nádech. „Oni sami se nazývali *etnonymy* (vlastní název etnika, národa, národnosti, kmene), které v překladu z romštiny měly také význam muž, manžel.“⁶

Romové se ale také nacházeli v jiných skupinách v Indii, kde se živili kovářstvím, zpracováváním kůží, hlíny, dřeva, výrobou košíků a košťat, chovem a prodejem koní. „Ale také krádežemi dobytka, uklízením a odstraňováním nečistot, hudební, taneční a kejklířskou činností, potulkou a žebrotou. Neznali písmo a neměli písemnictví, které nahrazovala ústní slovesnost.“⁷ Jana Horváthová dále píše, že odchod Romů ze své pravlasti je nejasný. Nejpravděpodobněji odcházeli v období mezi 3. – 9. (10.) stoletím, kdy postupně v jednotlivých skupinkách putovali přes Persii, Arménii a Malou Asii na evropský kontinent. Ale různé prameny uvádějí odlišná období. Za nejstarší písemnou zmínku o Romech v Evropě se považuje záznam patrně z rukopisu Život svatého Georga Antonita, který napsal Antoniův žák Malý roku 1068 z kláštera Iberon na hoře Athos (v dnešním Řecku).⁸

V průběhu 12. a 13. století se Romové dostávali z Balkánu podél Dunaje do střední Evropy. První zpráva o jejich pobytu na Slovensku je z roku 1322.⁹

Od poloviny 15. století se vztah evropského obyvatelstva k Romům začal měnit. Představitelé tehdejší církve upozorňovali na to, že chování kočujících Romů se neshoduje s tehdejší představou o křesťanských kajčících, za které se vydávali. V 16. století dochází k zesílení protiromské represe. Postupem času začalo jejich období plné krutosti a pronásledování. V jednotlivých zemích se k nim stavěli negativně, což se projevovalo převážně v právní oblasti. Byli postaveni mimo zákon, odevšad je vyháněli.

---

⁴ Horváthová, Jana: *Kapitoly z dějin Romů*. Praha 2002, s. 5 – 7.

⁵ Nečas, Ctibor: *Romové v České společnosti včera a dnes*. Olomouc 2002, s. 14.

⁶ Tamtéž, s. 14.

⁷ Tamtéž, s. 11.

⁸ Mann, B. Arne: *Romský dějepis*. Praha 2001, s. 9.

⁹ Tamtéž, s. 9.

„Na hranicích byly umístěny sloupy, kde bylo napsáno, co čeká Romy po jejich překročení: mučení, uříznutí uší, poprava.“¹⁰

Od 18. století, kdy už většina Romů přešla na usedlý způsob života, začali se živit prací u rolníků. Na našem území však nežili jen usedlí Romové. Na cestách bylo možné potkávat skupiny kočovníků, jak se se svými koňmi a vozy přesouvají z jednoho místa na druhé. Od usedlých Romů se lišily světlejší pletí, pestrobarevným oblečením, zlatými šperky. Dělili se na několik skupin, které se odlišovaly pojmenováním a způsobem obživy.

Nejsmutnější kapitolou novodobých dějin Romů je období druhé světové války. Podle rasistických zákonů nacistického Německa byly některé skupiny lidí považovány za méněcenné, a neměly právo na život v lidské společnosti: patřili sem Židé, Romové, ale také mentálně postižení, homosexuálové a recidivisté. Arne B. Mann ve své knize píše, že na území protektorátu Čechy a Morava vznikaly pracovní tábory, které byly postupně přeměňovány na „cikánské tábory“. Sem byli deportováni i Romové, kteří se živili prací a neměli s nikým problémy. Jenže rozhodujícím hlediskem byly vnější znaky: barva očí, vlasů a odstín pleti.¹¹ Odtud byly celé romské rodiny deportovány do koncentračních táborů, především do Osvětimi II - Březinky, kde bylo roku 1943 postupně soustředěno 20 000 Romů z různých částí Evropy.¹² Umírali vlivem nelidských životních podmínek, hladu a nemocí. Celkový počet romských obětí druhé světové války se odhaduje na půl milionu osob.

„Na území Slovenské republiky nedocházelo k systematickým deportacím Romů do koncentračních táborů. Byli převážně jen vystaveni neustálé šikaně a perzekuci. Ve stanovený čas mohli navštěvovat města, svá obydlí museli odklidit z blízkosti veřejných komunikací až do vzdálenosti dvou kilometrů. Své osady stěhovali na hůře dostupná místa. Po obsazení Slovenska německou okupační armádou v září 1944 došlo za domnělou či skutečnou spolupráci s partyzány k masovým popravám a mučení romského obyvatelstva i k vypálení řady osad.“¹³

„S příchodem Pražského jara v roce 1968 dochází k otevřeným projevům emancipačního hnutí mezi Romy. V listopadu schválilo ministerstvo vnitra stanovy celorepublikového Svazu Cikánů - Romů, jehož činnost - zaměřená na uznání Romů za národnostní menšinu a potažmo tak i na uznání veškerých práv k tomuto statutu

---

¹⁰ Tamtéž, s. 9.

¹¹ Mann, B. Arne: *Romský dějepis*. Praha 2001, s. 13.

¹² Horváthová, Jana: *Kapitoly z dějin Romů*. Praha 2002, s. 45 – 49.

¹³ Tamtéž, s. 48.

vázaných - je však bohužel v dubnu roku 1973 opět zlikvidována.¹⁴ V následujícím období se začalo hovořit o problémech Romů i u neromské veřejnosti...

Ve světě tyto snahy vyústily v založení tzv. IRU (Mezinárodní unie Romů). „Na prvním všesvětovém romském kongresu, který se konal ve dnech 8. – 12. 4. 1971 v Londýně, kde byla tato Mezinárodní unie Romů založena, tato nevládní organizace rozhodla o jednotném pojmenování příslušníků všech romských etnických skupin jménem Rom.“¹⁵ Mezinárodní romská unie není sice jedinou světovou romskou organizací, ale je nejstarší a nejrozšířenější. IRU je na seznamu sekce nevládních organizací při Organizaci spojených národů.

Přirozená lidská pospolitost, jakou je etnická skupina Romů, je vymezena systémem neoddělitelně prostoupených odlišností: za prvé je to determinací sociálně - politickou, tj. rozvrstvením skupiny ve společenské struktuře a jejím postavení ve větším celku. Za druhé determinací etnokulturní, která se projevuje ve svébytných dimenzích jazyka, tradic, komunitního života a soudržnosti, a za třetí determinací historickou, tj. postupným rozvojem skupiny v čase a prostoru.¹⁶

Poznání dějin znamená pro každé etnikum, a tudíž i pro Romy, především poznání sebe sama. Každá tato skupina na tomto základě buduje svoji současnost, ale také budoucnost. Bývá hlavním zdrojem jeho sebevědomí.

1.1.2. Vědní obor romistika

Multidisciplinární obor, který se zabývá získáváním, tříděním a zprostředkováváním nezbytných znalostí o romském etniku, je romistika. Tento vědní obor stojí teprve na samém začátku svého vývoje, takže dosud nasbírané poznatky netvoří souvislou informační vrstvu. Romistická literatura je zastoupena díly vědeckými, populárně – naučnými a publicistickými. Počátky vědeckého výzkumu romské problematiky se zpravidla kladou do 16. století, kdy byly zapsány první záznamy romštiny, a byl hledán původ Romů. Teprve v průběhu 19. století se badatelský zájem o Romy přesunul z takto jednostranného zaměření na antropologickou, etnologickou a folkloristickou oblast. Tento proces vedl roku 1888 k založení vědecké společnosti *Gypsy Lore Society*.

---

¹⁴ Nečas, Ctibor, Miklušáková, Marta. *Historie Romů na území České republiky*. Romové v České republice [online]. 2002 [cit. 2008-11-12].

Dostupný z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>>.

¹⁵ Nečas, Ctibor: *Romové v České společnosti včera a dnes*. Olomouc 2002, s. 15.

¹⁶ Tamtéž, s. 4.

Vědecká společnost a její tiskový orgán měl velkou zásluhu na konstituování romistiky jako multidisiplinárního oboru.

Po druhé světové válce s postupem času je pěstován na univerzitních ústavech (v Paříži, Mohuči a Gießenu), dále ve vědeckých společnostech (v Římě Centro Studi Zingari, vydávající od roku 1965 dvouměsíčník *Lacio Drom* a v indickém Čandigarhu Indian Institute of Romani Studies, vydávají od roku 1974 sborník *Roma*). Ale také v okruhu náboženských spolků a nadací (*Romano Boodos* v Helsinkách, *Action Tsigane Kerel Amende* v belgickém Merksemu).¹⁷

„U zrodu naší romistiky stál například **F. Štampach**, jehož dílo je bohužel poznamenáno *eklekticismem* (eklekticismus - z řec. *ek-lektos*, vybraný - je v obecné rovině způsob tvorby a práce, který čerpá z cizích vzorů nebo děl starších období a mísí je dohromady).“¹⁸ Skutečný rozvoj tohoto oboru začal až po roce 1945. Zásluhu na tom měli především lingvisté, z nichž **J. Lípa** napsal průkopnickou učebnici romštiny a analyzoval dialekty východoslovenských Romů a **M. Hübschmannová**, která je spoluautorkou romsko – českého a česko – romského slovníku. Tato žena se zabývala převážně sběrem slovesného folkloru a výrazně se zasloužila o zrod romské literatury v českých zemích. Česká etnografka **E. Davidová** publikovala výsledky svého výzkumu v řadě odborných časopiseckých statí a jedné monografii. Její fotografie dokumentují 50 let života Romů v České republice. Antropologii Romů se zabývali i **H. Malá a J. Suchý**, který je autorem díla o romské populaci ve světové syntéze o rasách lidstva. Přehledem romské historie u nás se zabývají například Ctibor Nečas, Jana Horváthová. Na Slovensku jsou to Emílie Horváthová a Anna Jurová.

1.1.3. Mateřská řeč

Většina národů na světě má svůj mateřský jazyk, který se děti učí od svých rodičů, a když se později samy stanou rodiči, zase jím hovoří ke svým dětem. Tento dar se předává z pokolení na pokolení po celá staletí, i tehdy, když nemá uzákoněnou spisovnou podobu a nevyučuje se ve školách. Stačí, že lidé k němu mají citový vztah. „V současné době existuje na světě 6 912 žijících jazyků, z čehož 90 procent je používáno méně než 100 tisíci lidmi, přibližně 46 jazyků má jen jediného rodilého

---

¹⁷ Nečas, Ctibor: *Romové v České společnosti včera a dnes*. Olomouc 2002, s. 5.

¹⁸ Tamtéž, s. 6 – 8.

mluvčího a okolo 2 400 jazyků je na pokraji vyhynutí. Ročně vymizí asi deset jazyků.¹⁹

„Mezinárodní sympozium o romštině a romské kultuře pořádané Ústavem pro výzkum národnostních vztahů a Mezinárodním svazem Romů se konalo roku 1986 a dospělo k závěrům, že romština a romská kultura hraje důležitou roli v procesu etnické a sociální emancipace Romů.“²⁰ Jazyk, kterým hovoří Romové, patří do starší větve novindických jazyků. Protože je to více než tisíc let, co předkové Romů opustili svou indickou pravlast, na jejich mluvu mělo vliv prostředí, ve kterém žili. „Základem jsou slova indická, ale najdeme zde perské, řecké, arménské i slovanské výpůjčky.“²¹

Arne B. Mann zmiňuje, že nejstarší formy jazyka se dochovaly především v pohádkách. Ty se šířily ústním podáním z generace na generaci, zejména prostřednictvím nadaných pohádkářů, kteří se nacházeli v každé osadě. Jejich vyprávění bylo určeno dospělým posluchačům a tvořily je příběhy o králích, romských hrdinech a podobně. V českých zemích jako první popsal romštinu básník Antonín Jaroslav Puchmajer, jenž ve své práci *Romaňi Čib*, zpracoval dialekt původních českých Romů.²²

Na území České republiky se vyskytuje romština slovenská, maďarská, olašská, česká a německá. Jsou to jazyky různých subetnických skupin, které se od sebe liší. „80% romské populace u nás tvoří skupiny slovenských Romů, následují je maďarští a olašští s 10%. Čeští a němečtí Romové byli za 2. světové války téměř vyvražďeni.“²³ Dostane-li se etnická skupina do takové situace, v níž se ocitli Romové dnes, znamená to, že ovládnou češtinu stejně dokonale jako každý průměrný obyvatel a osvojí si kulturu do té míry, aby na ně mohla emotivně i racionálně působit. Možnost kultivovat vlastní jazyk, aby za nových sociálních podmínek mohl vyjadřovat kulturní hodnoty mezi Romy, není však jednoduché.

---

¹⁹ Bezducha, Mstislav. Je problematika vymírání jazyků relevantní pro „západní civilizaci“?. *Lidé a společnost* [online]. 2007 [cit. 2009-01-21].

Dostupný z WWW: <http://trida.dakob.cz/modules/news/article.php?storyid=276>>.

²⁰ Šotolová, Eva: *Vzdělávání Romů*. Praha 2000, s. 23.

²¹ <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/192484-romstina>

²² Mann, B. Arne: *Romský dějepis*. Praha 2001, s. 26.

²³ Šotolová, Eva: *Vzdělávání Romů*. Praha 2000, s. 23.

1.1.4. Rodiče a děti

Tuto kapitolu jsem zvolila proto, že jsem na terénním výzkumu měla možnost o tomto tématu si pohovořit s dotázanými. Mezi řečí mi vypověděli, co děti pro ně znamenají, jak se o ně starají a jak vlastně funguje taková pospolitost rodiny. Při různých oslavách, při skoro každé významné události se všichni schází a jsou spolu. Jedna rodina mi vypověděla, že se už třikrát stěhovali a vždy šla celá rodina, nikdy nezůstali rozprostřeni po celé republice. Stává se velice často, že starší sourozenec vezme s sebou na festival či na taneční vystoupení své mladší sourozence a vždy se o ně postará a jejich maminka je doma a stará se o ty nejmenší.

Rodina hrála a i nadále hraje v životě Romů velkou úlohu. Nejdůležitější jsou děti, které pro ně představují bohatství a štěstí. Hlavou celé rodiny je ve většině případů otec. Jeho povinností by mělo být vydělávat peníze a jeho rozhodnutím se museli všichni podřídit. Každodenní život však závisel v minulosti i na matce. Ta vzala výrobky, které manžel vyrobil a šla je prodávat sedlákům a selkám nejen ve své obci, ale i v okolních vesnicích. Za prodej dostala peníze, ale častěji je vyměňovala za mouku, brambory či fazole.

Práce romských maminek, v dnešní době, spočívá převážně ve starosti s dětmi. Všichni chtějí, aby jejich potomci byli zdraví a veselí. Obvykle se více věnují prvorozeným dětem, které když dorostou, starají se o své mladší sourozence. Děti nerady odcházejí od svých rodičů, i když jsou dospělé a založí si vlastní rodinu. Postupně si však postaví vlastní dům a bydlí sami. „Avšak na své opatrovatele nikdy nezapomenou. Nestává se, že by je na stará kolena dali do domova důchodců. Romská komunita je silná svojí rodinnou pospolitostí, z čehož bychom si my mohli vzít aspoň někdy malé ponaučení.“²⁴ Tento fenomén je způsoben také pocitem, který staré romské lidi nesoužuje, a to - být na obtíž.

V nynější době je situace taková, že kontinuita rodiny se už tak jako dříve nezachovává. Rodiny odjíždějí do ciziny, nejčastěji do Velké Británie a Kanady, kde nacházejí lepší útočiště a větší porozumění, lepší sociální podmínky, lépe placenou práci. Nemají problémy s úřady a s jazykem se vypořádají bravurně. V domovech pro seniory se občas vyskytne nějaký romský dědeček či babička, avšak z důvodu, že

---

²⁴ Hájková, Markéta: Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In: Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století. Ed. T. Šišková. Praha 2001, s. 127 – 142.

nemohli ze zdravotních důvodů cestovat s vlastní rodinou. O podobných situacích se můžeme dočíst v různém denním tisku apod.

1.2. Romové

1.2.1. Všeobecný pohled na romská etnika ve světě

„Romská etnika jsou zastoupena (snad s výjimkou Malty) na území všech států Evropské unie.“²⁵ Právní postavení těchto skupin, co se týče přiznání kolektivních práv, se ve státech unie výrazně odlišuje. Roman Krištof ve svém příspěvku píše, že lze rozlišit unijní státy, které uznávají koncept národnostních menšin, a ty státy, jejichž právní tradice a ústavy takového uznání neumožňují. Sociální postavení romských etnik v unii lze z větší části popsat jako živoření na okraji společnosti. Týká se to jak romských subetnických skupin usedlých v bohatých severozápadních státech unie, tak i těch, jež jsou početněji zastoupeny v nových státech východních. Tyto skupiny mají minimální šanci na kolektivní sociální postup. Jednotlivci při společenském vzestupu z valné části ztrácejí své romství (viz dále).²⁶

1.2.2. Kdo jsou vlastně Romové

Jako v mnoha jiných souvislostech, i zde nastává zmatek v tom, co se slovem „Rom“ vlastně rozumí. Do práce jsem vybrala následující stručné rozlišení běžně používaných významů tohoto slova z příspěvku *Sociální služby v prostředí romských společenství* od Štěpána Moravce.

Zde píše o jakémsi rozdělení Romů z různých hledisek. Za prvé - Rom je takový člověk, který má typickou tmavší barvu vlasů a pigmentace pokožky. Na základě toho je za Roma považován, nebo se za něj považuje sám. Tento význam slova ve své práci zmiňuji proto, že je patrně tím významem, které mají na mysli Neromové. Za druhé - Rom jako nositel romské kultury v antropologickém smyslu. Romem je ten, kdo byl

---

²⁵ „Evropská unie je politická a ekonomická unie, kterou od posledního rozšíření v roce 2007 tvoří 27 členských států s celkem 496 miliony obyvatel.“

Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Evropsk%C3%A1_unie

²⁶ Krištof, Roman: *Romové, Evropa a mezinárodní instituce*. In: Jakoubek, Marek - Hirt, Tomáš: *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň 2004, s. 102 – 103.

socializován do určitého komplexního integrovaného systému hodnot, norem, principů sociální organizace apod., charakteristického pro nějakou část romské populace. Za třetí – Rom jako příslušník romského národa. Svě romství chápe jako svou národnost a jako znak tohoto příslušenství používá romštinu. Za čtvrté – Romem je ten, kdo je za něj považován významnou částí svého okolí.²⁷

„Romové obecně jsou, podle našich zákonů, příslušníky romského národa, romské národnostní menšiny, což znamená, že za Romy (*de jure*) je možno považovat pouze ty osoby, které se k romské národnosti hlásí.“²⁸ Romové, kteří žijí v České republice, patří k několika subetnickým skupinám. Mluví mnoha dialekty romštiny, případně etnolekty češtiny, slovenštiny či maďarštiny, vytváří větší rody a velkorodiny, které jsou odvozeny od původních indických kast. Rozdílné je i jejich začlenění do majoritní (většinové) společnosti: na jedné straně jsou někteří jedinci plně asimilováni, což už ale znamená, že nejsou nositeli romství, ale právě za Romy je považuje jen většinová společnost, a na straně druhé jsou tu jedinci plně integrováni v romském společenství, ale zcela odtrženi od majority. V České republice jsou Romové někde na půl cesty, což znamená, že jsou částečně asimilováni, ale pořád jsou nositeli romství.

Postavení romského etnika v České republice se snaží řešit státní orgány, neziskové organizace i místní občanské iniciativy. Problémy v soužití s majoritní společností vyplývají z odlišných kulturních tradic, struktury hodnot, úrovně vzdělání i sociálního prostředí, ve kterém vyrůstá mladá generace. Postavení na trhu práce je ztížené také tím, že zaměstnavatelé se obecně zdráhají zaměstnávat Romy z obav před jejich nedobrymi pracovními návyky. Nedostatečná úroveň vzdělání, ztížené postavení na trhu práce a větší počet osob závislých na živiteli rodiny vede obecně k nižší ekonomické úrovni romských rodin.

Problémy spolužití romského etnika s majoritní společností souvisí s násilnou integrací romských rodin do podmínek života majoritní společnosti, která probíhala v období od konce druhé světové války až do politických změn na konci 80. let 20. století. Tehdy byly romské rodiny stěhovány do bytů na sídlištích, kde jejich odlišné zvyky působily konflikty s majoritní společností. Vzdělávací systém neumožňující individuální péči záhy vyřazoval romské děti do speciálních škol pro obtížně vzdělávatelné a neumožnil jim dostatečné vzdělání. Tradičně vřelý vztah k dětem se z

---

²⁷ Moravec, Štěpán: *Sociální služby v prostředí romských společenství: Problémy etnicity poskytovatele*. In: Jakoubek, Marek - Hirt, Tomáš: *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň 2004, s. 155 – 156.

²⁸ Sekyt, Viktor: *Romské tradice a jejich konfrontace se současností*. In: Jakoubek, Marek - Hirt, Tomáš: *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň 2004, s. 189.

mnoha romských rodin vytratil a mnoho romských dětí končí v dětských domovech a v dalších zařízeních náhradní péče. Po dovršení hranice dospělosti mnoho těchto mladých lidí bez rodinného zázemí končí na ulici či ve společenstvích, která se podílejí na trestné činnosti. Tito lidé se převážně zdržují ve velkých městech, a hlavně v Praze, kde velká anonymita umožňuje snadnější páchaní trestné činnosti.

Sociální integrace romského etnika je důležitou oblastí aktivit, které by měly být prováděny s ohledem na kulturní odlišnosti a musí být hlavně založeny na stimulaci motivace romské populace samotné.

Ve své práci se zabývám především tzv. slovenskými Romy, kteří se považují za příslušníky romského národa, ale chápou to spíše z hlediska svého romství, kultury a sounáležitosti k určité skupině, než aby se k tomu přiznali, například když probíhalo sčítání lidu. Jedná se spíše o občany, kteří s majoritou spolupracují i přes zachování svého, jedinečného.

1.2.3. Romství

Viktor Sekyt chápe romství jako vlastnost nositele romské kultury v tom nejširším slova smyslu. „Charakterizuje je znalost některého z dialektů romštiny či romského etnolektu češtiny či jiného evropského jazyka, kulturní návyky, znalost rodinných tradic, uspořádání a hierarchie rodiny a rodu, uznávané a odmítané hodnoty, specifická rodinná výchova vzdělávání, systém odměn a trestů, způsob komunikace, vztah k okolí, k věcem, k přírodě, k lidem - k vlastním i k cizím, stereotypy vnímání, předsudky, pověry i víra.“²⁹

Eva Davidová chápe romství jako vědomí společného – romského původu. Právě toto je jedním ze základních etnoidentifikačních znaků, subjektivním předpokladem formování své etnické identity a tím i volby přihlášení se k romství (*romipen*) nebo k integrování či dokonce asimilování se.³⁰ Romství (*romipen*) je možné vysvětlit tak, že se jedná o etnickou identitu, která dělá Romy takovými, jací jsou.

Pavel Říčan píše o tom, že romská identita neboli romství má dvě složky. První z nich je pozitivní, ta zahrnuje například způsob obživy a bydlení, romský jazyk. „Právě

---

²⁹ Sekyt, Viktor: *Romské tradice a jejich konfrontace se současností*. In: Jakoubek, Marek - Hirt, Tomáš: Romové: Kulturologické etudy. Plzeň 2004, s. 192.

³⁰ Davidová, Eva: *Cesty Romů 1945 – 1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc 1995, s. 17.

romština jako řeč písní, příběhů a lidové moudrosti, jako jazyk milostného dialogu a obřadů, i jako jazyk modlitby má nejvyšší hodnotu³¹ Dále do této složky patří romská kultura, vědomí sounáležitosti a vědomí historických kořenů. Do negativní složky zahrnul například nevázanost, která se projevuje tím, že Romové nejsou spoutáni našimi běžnými konvencemi. Spíše se zde ale objevují společenské stereotypy, jako jsou krádeže, pobírání sociálních dávek, nezaměstnanost a podobně.

Romství je vlastnost, kterou jedinec získává tak, že se narodí a vyrůstá v romské rodině a že se ztotožní s její hodnotovou orientací. Je možnost ho i ztratit a to například, když děti dlouhodobě pobývají v dětských domovech. Je to do jisté míry záležitost citu. Citem Rom poznává, kdo ho má, a kdo ne. Pokud je některý znak romství dnes pominutelný, je to antropologicky typ (existují Romové, kteří mají světlou pleť i vlasy a jsou nositelé romství) a romský jazyk. Přibývá Romů, kteří neumějí žádný dialekt romštiny, ale romství jim upřít nelze. Rom si je vždy vědom své příslušnosti k rodině a k rodu. Právě toto vědomí je jednou z nejdůležitějších součástí romství. Projevuje se to úctou ke starším členům rodiny, jak už jsem nastínila, péčí o děti, starostí o bezmocné členy rodiny a upřednostňováním všech členů rodiny na úkor ostatních, kteří k nim nepřísluší. „Příslušníky jiných rodů a jiných etnických skupin nepovažují za sobě rovné a podle toho s nimi i jednají.“³²

Jak jsem se již v práci zmínila, romství není vázáno na antropologický typ, a v českých zemích dokonce ani na romský jazyk. Romství dnešních českých Romů není spojeno s kočovným způsobem života jako u Romů v západní Evropě nebo před lety u našich Olašských Romů. Romství odráží současný stav. Je podmíněno historií, je modifikováno zemí, ve které se uplatňuje, a je měněno dobou. Romství utváří Romové, ale na jeho utváření se podílí i situace, jaká je v majoritní společnosti. „Některé prvky mohou být majoritě sympatické, neboť v její kultuře chybí, jiné prvky majoritu iritují.“³³

Romství se postupem času mění, a to tím způsobem, že umožňuje lidem stát se úspěšnými i v české společnosti. Dovoluje mládeži studovat na středních a vyšších školách, podnikat nebo pracovat v prestižních firmách. Avšak romská elita i nadále učí své děti historii Romů a předává jim část svých tradic.

---

³¹ Řičan, Pavel: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha 1998, s. 80 – 90.

³² Sekyt, Viktor: *Romské tradice a jejich konfrontace se současností*. In: Jakoubek, Marek - Hirt, Tomáš: Romové: Kulturologické etudy. Plzeň 2004, s. 191 – 193.

³³ Tamtéž, s. 216 – 217.

1.3. Etnicita

„Termín **etnicita** pochází z latinského překladu *ethnicus* (= pohan, pohanský) a z řeckého *ethnos* (= národ, národnost, kmen, rasa apod.). Je to též vzájemně provázaný systém kultur (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci. Pro uznání uvedených faktorů jako etnicky příznačných je nutná jejich hromadnost (s níž je spojen pocit sounáležitosti), trvalost (přecházení z generace na generaci), omezená variabilita (relativní stabilita), obecná srozumitelnost a přijatelnost a vzájemná komplementárnost.“³⁴

Definice etnicity, ačkoli jde o široce používaný pojem, není jednoduchá. Termín silně souvisí především se zvyklostmi, jazykem, původem, kolektivními zkušenostmi a skupinovou solidaritou. Bývá silněji vnímána na nižší úrovni společenského a ekonomického žebříčku, například mezi přistěhovalci a menšinami, v okrajových, ekonomicky málo rozvinutých krajích. Etnicita je zaručeně jednou ze základních lidských identit.

1.3.1. Etnikum

„**Etnikum** lze definovat jako souhrn lidí se společnou etnicitou, která je odlišná od jiných lidí.“³⁵ Společně prožívaná etnicita je právě to, že určití lidé nebo skupiny lidí tvoří etnikum. Důležitými znaky jsou ty, které příslušníci daného etnika sami považují za charakteristické, za něco, co je odlišuje od jiných.

Všechny etnické příznaky nemusí sdílet všichni příslušníci dané skupiny. Etnicita je jednou ze základních charakteristik člověka jako společenské a kulturní bytosti. „Je to komplexní a dynamický otevřený znakový systém vzájemně a trvale se ovlivňujících prvků, které vznikají, reprodukují se a zanikají v kultuře a ve společnosti.“³⁶ Některé prvky systému etnicit existují vůči svým nositelům jakoby objektivně (např. teritorium, jazyk), jiné subjektivně (postoje, zvyklosti, hodnotový systém). Jako celek je etnicita

---

³⁴ Petrusek, Miloslav (ed.): *Velký sociologický slovník*. Praha 1996, s. 276 – 277.

³⁵ Tamtéž, s. 278.

³⁶ Tamtéž, s. 276.

součástí kultury. Nositelem jí v její autentické podobě je jednotlivec, ale jeho etnicita dostává smysl teprve členstvím ve skupině s etnicitou stejnou nebo jinou.³⁷

Hana Horáková píše, že historie tohoto pojmu je krátká. Nic takového bychom nenašli v dílech vydané do počátku 70. let 20. století. Do širšího povědomí se dostal až v polovině sedmdesátých let, protože pojem etnicita získal na strategické významnosti v reakci na nově vznikající aktivity menšin a změny v postkoloniální politice. „Bylo to dáno především tím, že se změnil diskurs ve společenskovedních oborech.“³⁸

Od poloviny devatenáctého století se termín etnicita postupně uplatňoval v souvislosti s rasovými charakteristikami. „Ale od počátku dvacátého století se do jeho definičního pole prolínaly i kulturní charakteristiky.“³⁹ Na základě tohoto vytyčení muselo dojít k nové definici pojmu etnicita a etnické skupiny. Tomáš Hirt píše, že běžná skutečnost občas potvrdí, že ten, kdo vypadá fyzicky jako nějaký příslušník určité etnické skupiny, je i nositelem její kultury, avšak tato zdánlivá korelace nevzniká přispěním genetické výbavy, ale pouze faktu, že dotyčný byl do té kultury enkulturován. Na základě fyzických charakteristik se jedinci připiše určitá kulturní výbava, přestože si mohl osvojit úplně cizí kulturu. „Samotná kategorie etnicity, která v lidovém podání nekriticky absorbuje různé sociální a kulturní charakteristiky, zcela mylně je váže na populaci definovanou primárně skrze fyzické znaky, a tak neumožňuje adekvátně porozumět povaze společenských procesů. Etnika jsou buď – stejně jako národy – pouze způsob, jakým se lidé od sebe rozhodli odlišovat sociálními konstrukcemi, anebo – biologicky – existujícími entitami.“⁴⁰

1.3.2. Emancipace

Emancipace v sobě zahrnuje všechny způsoby, kterými se potlačovaní jedinci nebo skupiny zbavují svého útisku. „Jde o pojem, který v této souvislosti substituuje propuštění, osvobození, zrovnoprávnění a nezávislost.“⁴¹ Mnohé emancipační snahy a hnutí se střetávají s rozdílným chápáním rovnosti. Tyto snahy většinou narušují také kulturní tradice a je velice obtížné je sladit s úrovní společenského vývoje. Většinou

---

³⁷ Petrušek, Miloslav (ed.): *Velký sociologický slovník*. Praha 1996 Tamtéž, s. 277.

³⁸ Horáková, Hana: *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe*. Hradec Králové 2007, s. 30.

³⁹ <http://www.varianty.cz/download/doc/texts/3.pdf>

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Petrušek, Miloslav (ed.): *Velký sociologický slovník*. Praha 1996, s. 254.

bývají prosazovány nároky na zrovnoprávnění, které může vyvolat omezování občanských svobod jiných skupin lidí a tudíž vznik nových nerovností.

Etnoemancipace znamená, že různá etnika se zbavují nedobrého pocitu v dané společnosti a snaží se dávat najevo své umění, svou kulturu a svébytnost prostřednictvím různých hnutí, spolků. Jejich seberealizaci jim umožňují právě tyto organizace, které se zajímají o to, aby se etnika projevovala a nezůstávala pozadu. Nechtějí zůstat mimo společnost, ve které žijí a snaží se v ní uchytit a udělat dobré jméno. Pocit, že se mohou ukázat jiné společnosti, než je jejich komunita, jim dodává mnoho sil do dalších představení.

Etnoemancipační hnutí je stále na vzestupu, a jako takové hledá hodnoty, se kterými by se národ mohl identifikovat, nikoli nedostatky. Nelze ani hovořit o tendenci vymezovat se proti předešlé generaci. Přesto dochází k zásadní změně tónu i obsahu, tedy alespoň u těch několika autorů, kteří se zabývají současností.

„Stejně tak etnoemancipační snahy vznikly jako potřeba dosáhnout vlastní důstojnosti, hrdosti a sounáležitosti a nejen jako odpověď na asimilační politiku. I když se zdá, že nebezpečí násilné asimilace je zažehnáno, důvody pro další podporu romské identity nejenže přetrvávají, ale jsou současnou situací umocněny.“⁴² Není pravda, že to obyčejné Romy nezajímá, nebo že to dokonce odmítají. Emancipace není protikladem integrace. „Obava, že podpora etnické emancipace je v protikladu k rozumné politice integrace, by mohla být do jisté míry opodstatněná. A to zejména proto, že vykonavateli státní politiky ve vztahu k Romům jsou lidé, kteří chtějí mít jasno. Chtějí „něco“ podporovat, aby se „něco“ vyřešilo. A tak, když se řekne, že podpora romské kultury problém vyřeší, budou financovat romské dětské taneční kroužky ve víře, že tím investice do Romů a do všech dalších souvisejících problémů končí a zítřky budou světlejší.“⁴³ Neexistuje argument, který by dokazoval, že podpora projektů zaměřených na rozvoj romské identity je v souladu s projekty zaměřenými na potírání sociálního vyloučení. Jedině že bychom argumentovali finančními prostředky.

Jenomže na projekty podporující romskou identitu je vynakládán pouze nepatrný zlomek toho, co se věnuje na zatím nepřilíš plodné snahy o to, aby se zastavilo vytváření ghatt a sociálně vyloučeným se umožnila integrace a abychom alespoň částečně sanovali sociální dopady na postižené obyvatele.

---

⁴² Uhlová, Saša. Obhajoba romského národního obrození. *Literární noviny* [online]. 2008 [cit. 2008-09-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.literarky.cz/index.php/www.ekolist.cz?p=clanek&id=5803>>.

⁴³ Tamtéž.

1.4. Romské aktivity v médiích

Tuto část práce jsem zvolila proto, že je důležité vědět, že Romové mají i jiné možnosti seberealizace, která probíhá převážně prostřednictvím internetu, rádií a podobně. Do terénního výzkumu jsem tento výčet internetových serverů nezařadila, protože jsem nebyla s nimi ve spojení. Neměla jsem možnost se setkat osobně s lidmi, které tyto stránky vytváří a můj výzkum probíhal jiným směrem.

Názory veřejnosti často nepomůžou zvrátit ani kulturní a jiné projevy Romů. V dnešní internetové době se můžeme dovědět informace rychleji než kdysi. Přesto zájem o naše spoluobčany není skoro žádný. Kliknutím jsme obeznámeni, kolik časopisů vydávají romské organizace, jaké vedou programy v rozhlasu či v televizi.

V České republice je internetové vyhledávání informací velice populární a žádané. Poznatku ku prospěchu svému získávají mladí i starší, lidé s bílou pletí či lidé s pletí tmavší. Proto i zde najdeme odkazy na romskou problematiku a uvědomování si romství prostřednictvím této možnosti.

1.4.1. Internetové odkazy na romské stránky

Romských internetových odkazů existuje mnoho, ale pro tuto práci jsem zvolila dva nejvýznamnější a nejvíce navštěvované stránky.

Nejvíce známý je server www.dzeno.cz. Tento denně aktualizovaný romský zpravodajský server provozuje sdružení Dženo. Nabízí přehled koncertů romské hudby po celé ČR, monitoruje články s romskou tematikou, prezentuje zprávy od Romů z domova i ze zahraničí.

Na tomto internetovém odkazu nalezneme i přímé linky na samostatné stránky romského měsíčníku Amaro gendalos a vysílání romského internetového rádia Rota. „Dženo si klade za cíl sdružovat zejména občany romské národnosti, kteří chtějí pomáhat svému etniku, ale i všechny ostatní, jejichž shodným posláním je právě ona pomoc. Dalším z hlavních cílů sdružení je podpora rozvoje a obnovy tradičních romských hodnot a vlastností. Dženo se snaží podporovat regionální romské organizace.“⁴⁴

---

⁴⁴ http://www.dzeno.cz/?c_id=2526

K dalším cílům patří podpora vzdělávání mladých Romů včetně poskytování zprostředkování stipendií nadaným romským žákům a studentům i prohlubování profesionálních znalostí místních romských aktivistů.

Jedním z podobných odkazů, ale pečlivěji provedeným a do hloubky obsáhlejším, je www.romea.cz. „Sdružení ROMEA je dobrovolným, nevládním, neziskovým sdružením občanů a právnických osob, které spojuje podpora boje proti rasismu, rozvíjení dodržování lidských práv, napomáhání k rozvoji demokracie a tolerance ve společnosti.

Základním posláním je sdružovat zejména mladé občany romské a české národnosti, kteří chtějí pomáhat romskému a českému národu ke zlepšení jejich vzájemného soužití.“⁴⁵

Základními cíli sdružení jsou zejména: podpora boje proti rasismu, vydávání nezávislých časopisů, novin i jednorázových publikací o Romech a jejich šíření jak mezi romskou tak i ostatní populací v celé České republice, překládání cizojazyčné literatury o Romech a jiných minoritách, podpora rozvoje romských komunit, propagace romské kultury ve všech jejích odvětvích, vyhledávat, aktivizovat a podporovat v České republice instituce, sdružení i jednotlivce k naplňování cílů uvedených výše.⁴⁶

Mezi důležité činnosti patří vydávání tiskovin (časopisů), šíření informací prostřednictvím elektronických médií (internet, televize, rozhlas), pořádání výstav a dalších odpovídajících akcí k danému tématu, vzdělávací akce (přednášky, semináře, krátkodobé kurzy, školení). Jako v předešlém serveru i zde pracují lidé především romského původu, ale i lidé s bílou pletí.⁴⁷

1.4.2. Romský tisk a rádia

Z dalších výrazných médií, kde najdeme seberealizaci Romů a jejich uvědomování si romství je bezpochyby tisk. Jedná se většinou o takové deníky, které vychází buď měsíčně, čtvrtletně atd.

Romský tisk v současnosti reprezentuje týdeník **Romano hangos** (Romský hlas) a měsíčníky **Amaro gendalos** (Naše zrcadlo), **Romano vod'i** (Romská duše) a **Kereka**

---

⁴⁵ <http://www.romea.cz/romea/index.php?id=profil>

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

(Kruh) - barevný časopis nejen pro romské děti. Pro odborníky (lingvisty, historiky, etnografy, antropology atd.) je určený měsíčník **Romano džaniben** (vycházel čtvrtletně od roku 1994).⁴⁸ Nyní vychází dvakrát do roka.

Pojednává o životě a kultuře Romů u nás i ve světě. Obsahuje odborné i populárně zaměřené články, ukázky romské slovesnosti, literatury (v romštině a v překladu), výtvarného umění, hudby apod., aktuální informace a recenze vybraných publikací o Romech. Vydávání tisku je dotováno kvůli svému zvláštnímu poslání ze státního rozpočtu.

V této době je velmi rozšířená komunikace skrz rádia. Odnepaměti se vysílá mnoho pořadů v různých jazycích. Romštinu v našich i cizích rádiích uslyšíme. Prostřednictvím této možnosti majorita umožňuje Romům se seberealizovat a uvědomovat si, že jejich jazyk není mrtvý, ba naopak, stále je živý. Za jeho používání se nemusejí stydět či se ostýchat předsudků.

Nejznámější radiové vysílání nabízí veřejnoprávní Český rozhlas. Pořad se jmenuje O Roma vakeren (Romové hovoří), který je vysílán jak v českém, tak i romském jazyce. Na stanici Český rozhlas 1 – Radiožurnál si ho můžeme poslechnout každý pátek v čase 20:00 – 21:00.⁴⁹

Nastíněný výčet nejen tiskovin či rádií nám přibližuje možnosti, které napomáhají romské komunitě udržet svoji identitu v majoritní společnosti. Vědomí o příslušnosti k romské komunitě se tímto způsobem upevňuje. Proces seberealizace se tak prohlubuje. V České republice najdeme několik desítek českých rádií, kde lidé poslouchají písně, zprávy ve své mateřštině, avšak romských rádií je o dost méně. A proč je tomu tak? Z mého jednoho rozhovoru vyplynulo, že počet romských rádií nikdy nedosáhne takového množství jako těch českých, protože se nenajde mnoho lidí, kteří by se pustili do tak velkého projektu a také proto, že je jen málo lidí, kteří by věřili, že je bude někdo poslouchat. I přesto se najde několik desítek Romů, kteří si zapnou Český rozhlas 1 – Radiožurnál v pátek večer a vyslechnou si romské vysílání. Vše také záleží na rozšíření informací o využití těchto možností a motivaci příslušníků této menšiny o poslech apod.

---

⁴⁸ <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19346>

⁴⁹ <http://romove.radio.cz/cz/clanek/20222>

2. Praktická část

V této části jsem se zaměřila na popsání terénního výzkumu (kdy, kde se konal), na popsání metod, které jsem používala (zúčastněné a nezúčastněné pozorování, polostrukturované, neformální rozhovory) a cíle, které jsem si zvolila na začátku výzkumu.

2.1. Terénní výzkum

Terénní výzkum jsem prováděla od začátku května roku 2008 do ledna roku 2009. Soustředila jsem se na termíny, kdy se konaly různé specifické romské aktivity, kterých jsem se účastnila. Nejvíce romských akcí bylo v Praze a v Táboře, ale také v Brně. Na jejich podrobnější popis se zaměřím až v dalších částech práce.

Účast na romských festivalech a dalších akcích jsem si vybrala proto, že jsem se chtěla dovědět, jací lidé tam přicházeli, co je k tomu vedlo. V neposledním zájmu byla snaha vybádat, zda funguje nějaká komunikace mezi lidmi, kteří se neznají a všeobecně co jim tyto aktivity říkají a co jim dávají.

2.2. Metody výzkumu

Pro tuto práci jsem zvolila především zúčastněné pozorování, které jsem realizovala hlavně na romských festivalech a dalších akcích. Povedlo se mi navštívit **Světový romský festival Khamoro**, kde jsem měla možnost pomáhat při organizaci jako dobrovolnice, a tudíž jsem měla šanci pozorovat, jací lidé tam byli, zda se znali, zda spolu komunikovali a podobně. V dalším případě jsem byla dobrovolnou pracovnící na tábořském festivalu **Kerekate**, kde jsem mohla porovnat rozdíly a shody s prvním zmíněným. Obě dvě akce byly velkým přínosem, co se týče informací, které jsem od zúčastněných vyslechla.

Další metoda byly neformální rozhovory. Ty probíhaly především při hudbě, při tanci, při obyčejném povídání. Tyto zdroje byly subjektivně zbarvené, neměly pevný řád a strukturu, ale podaly výpovědi, které bych se jindy nedověděla.

Pro získávání informací byly důležité i polostrukturované rozhovory. Předem jsem si zvolila výzkumné otázky, které jsem později pokládala zúčastněným. V další části je spolu s respondenty podrobně rozepíši. V některých případech tyto rozhovory spadaly do jiného tématu, ale vždy jsem se snažila, aby respondenti vypovídali, na co byli tázáni. Nahrávání na diktafon většina dotázaných odmítla, proto se v práci neobjeví důsledný přepis rozhovorů. Na otázku, proč jim vadí, kdybych si je nahrála, odpovídali všichni shodně. Báli se jejich zneužití k jiným účelům. Nepovedlo se mi jim vymluvit, že to bude sloužit jen výhradně mně. Proto jsem si dělala pečlivé zápisky, abych je později mohla vyhodnotit. Výjimku tvořili 4 respondenti, kteří odpověděli na všechny otázky.

2.3. Cíle výzkumu

Cíle výzkumu, jak jsem se na začátku práce zmínila, je zmapovat seberealizaci mladých Romů právě prostřednictvím specifických romských aktivit. Zda se jich účastní se svými přáteli pravidelně či jen příležitostně. Jak se o nich dozvěděli, kdo jsou jejich informátoři. Zda navštěvují či jsou členy neziskových organizací, které jim v tomto pomáhají a podporují. A zda v konání různých akcí vidí nějakou budoucnost. Co podle nich hraje roli při sebeprojektivování se na veřejnosti.

2.4. Popis navštívených romských aktivit

V následujících kapitolách jsem se zaměřila na akce, které jsem navštívila a v jejichž rámci probíhal terénní výzkum. Zde také vznikaly rozhovory, které se objeví následně.

2.4.1. Romská studentská konference

Dne 9. května roku 2008, v prostorách Úřadu vlády ČR v Hrzánském paláci, se konala Romská studentská konference. Úplně první konference tohoto typu se pořádala v roce 1998. Na tuto akci jsem se dostala prostřednictvím nejmenované slečny.⁵⁰ Měla jsem možnost vidět, kdo se konference účastnil, jak probíhala komunikace a jaká témata se

---

⁵⁰ Dotazovaná si přála zůstat v anonymitě.

probírala. Byla to velká zkušenost, díky které poté jsem měla možnost provést několik rozhovorů.

Této konferenci se účastnilo přibližně 30 mladých romských studentů z celé České republiky. Objevily se tam slečny z Ústí nad Labem, které studovaly střední školu se zaměřením na cestovní ruch a ekonomii nebo také studenti z Prahy, kteří studují politologii a mnoho dalších. Bylo možno pozorovat, že se skoro většina znala, buď z předešlých konferencí anebo, jak jsem se později dověděla, z festivalu Khamoro. Byla to mládež, která se velmi často stýkala a probírala různé problémy, které ji tížily.

Tato konference byla zpřístupněna na začátku novinářům, ale objevil se zde jen jeden. Účastníci si to vysvětlili tím, že informovanost veřejnosti o podobných akcích je velice malá. Konferenci se účastnila i bývalá ministryně pro lidská práva a menšiny Džamila Stehlíková. Dle jejího názoru nestačí jen jedna konference k danému problému. Důležitost je v pravidelnosti. Přislíbila, že se bude budovat společná strategie a inspirace, jak jít v určitých problémech dál.

Témata konference byla různá. Zpočátku se hovořilo o zachování a budování romské identity a především její uznávání. Všichni se shodli na tom, že je nutné upevňovat a uvědomovat si, že jsou Romové. Vyskytla se zde i myšlenka, že by se měli lidé školit a informovat o tématech, které se týkají romské problematiky. Dalším okruhem byla školní stipendia do zahraničí pro romské studenty (kde je možno je získat, jaké jsou typy stipendií, jaké podmínky musí splnit, aby je dostali apod.) Neziskové i ziskové organizace v republice mají určité možnosti, které podporují školáky, aby se dostali na střední či vysoké školy. Nabízejí vzdělávací programy, které Romové využívají a jak jsem se dověděla, které jim také díky tomu, že tam docházeli pravidelně, pomohly se dostat na školu, na kterou chtěli. Někteří nevěděli, že je možno získat takový druh stipendia, aby mohli jít například studovat do zahraničí. Na konferenci dostali potřebné informace a v rámci diskuze se dověděli, kde je možno studovat, jaké jsou to typy univerzit apod. Právě ona stipendia jim pokryjí náklady na školu i bydlení. Další náplní této konference bylo představit několik projektů, se kterými vystoupili buď studenti, či pozvaní lidé. Například zde prezentovala Agentura pro sociální vzdělávání v romských lokalitách. V úvodu uvedl přednášející, proč tady je a co je jeho posláním. Důvody založení agentury byla prohlubující se sociálně vyloučení romského etnika a problémy s majoritní společností v lokalitách Brno, Ústí nad Labem, Cheb a Břeclav. Jejich práce spočívá v hledání možných nástrojů ke zlepšení situace. Pomáhají Romům hledat bydlení, zaměstnání a lepší sociální služby.

Každý, kdo se účastnil této konference, mohl předat své poznatky či zda něco podobného nedělá atd. Díky této zkušenosti vím, že některým lidem není lhostejný přístup k Romům. Jsou tu ti, co jim chtějí pomáhat a co jim už pomocnou ruku nabídli. Studenti se dohodli na tom, že se ještě určitě sejdou a budou jednat dál.

2.4.2. Světový romský festival Khamoro

Ve dnech 25. - 31. 5. 2008 se uskutečnil jubilejní desátý ročník Světového romského festivalu KHAMORO, který se konal v Praze, pod záštitou Mirka Topolánka, předsedy vlády ČR a Pavla Béma, bývalého primátora hl. m. Prahy. Desátý ročník bylo významné výročí, a proto se fanouškům představil tzv. *all stars Khamoro* – tedy výběr těch nejlepších interpretů, kteří na festivalu za posledních 10 let vystoupili. Organizátorem festivalu je občanské sdružení Slovo 21.⁵¹ Tento festival jsem navštívila jako dobrovolnice, abych mohla lépe proniknout do této oblasti kultury. Podávala jsem potřebné informace lidem, kteří zde byli poprvé, a prováděla je na doprovodných částech festivalu. Byla jsem s nimi v neustálém kontaktu. Měla jsem též příležitost seznámit se jak s česky mluvícími Romy, tak s cizinci. Po celou dobu probíhala neustálá konverzace mezi mnou a lidmi, kteří tam přišli. Prováděla jsem zde i polostrukturované rozhovory, které jsem později využila ke svému prospěchu. Tato zkušenost vedla k tomu, že se již chystám na další ročník.

Od svého počátku se festival postupně rozvíjel: vedle té nejkrásnější hudby zde vystoupili i tanečníci a zpěváci z celého světa. Festival také nabízí i různé semináře, diskuse, konference, výstavy tradičních romských umění či fotografií, filmy s romskou tematikou a mnoho dalšího. Podle dotázaných lidí, kteří mi poskytli neformální rozhovory, jsem zjistila, že během deseti let proběhla změna v oblasti hudebních žánrů romského publika. Zpočátku Romové tančili a zpívali na skupiny z Ruska, protože je spojovali známé písničky, ale postupem času se jim začaly líbit soubory ze Španělska a jiných částí Evropy.⁵²

V mnoha zemích jsou však dnes Romové i jejich kultura viděni v křivém zrcadle, pohled na ně je zatížen celou řadou zakořeněných stereotypů. Existují však takové aktivity a projekty, které se snaží toto změnit a skrze šíření a ochranu romské kultury a tradic umožnit jiným, aby její rozmanitost poznali. Romové byli vždy těsně spjati

---

⁵¹ http://www.khamoro.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2

⁵² Výroční katalog 1999 – 2008 Světového romského festivalu KHAMORO. Praha 2008.

s hudbou, zpěvem a tancem. Dodnes však není jejich kultura prezentována a známa v celé své šíři. Mnoho Evropanů nezná hodnoty romské kultury a neuvědomuje si význam, který měla pro obohacení a vývoj evropských kultur.⁵³ Následkem nevědomosti společnosti, která způsobuje to, že lidé nemají dostatek přímých zkušeností a kontaktů s romskou kulturou, vzniká frustrace, strach a zejména stereotypní myšlení. Právě rozmanitost je jedním ze zřetelných a cenných aspektů evropské identity. „Tragické zkušenosti z 20. století nám dokázaly, že je velice důležité zachovávat národní identitu jako pozitivní hodnotu. V České republice i dalších zemích byli Romové v minulosti kočovníky. Současná situace je sice už naprosto jiná, ale vidíme, že i přes stálé vytlačování a nedostatek porozumění pro odlišnost, si Romové dokázali až dodnes uchovat svou kulturu, jazyk a identitu.“⁵⁴ Kulturní dědictví je nashromáždění tradic. Bez předávání tradic mezi generacemi by totiž rozvoj kultury nebyl možný, proto se jakákoli kultura opírá o tradici. A právě ona zmiňovaná má velice důležité postavení – integrovat jednotlivé skupiny do společnosti, a posilovat tak jejich identitu. Kultura ukazuje hodnoty a možnosti tvorby a zároveň skrze její poznání můžeme porozumět a přijmout odlišnost těch „ostatních“.⁵⁵

Od samých počátků tento festival tvoří těžiště programu, a to tradiční romská hudba. Tanec a hudba romských skupin mají specifika podle toho, v jakých podmínkách a zemích vznikají, základ je však společný a neměnný. Z jejich projevu tance a melodie hudby vyzní vše, co jejich národ charakterizuje – smutek, nostalgie, vášeň, temperament. „Od prvních okamžiků se festival snažil ukazovat různé typy romské tradiční hudby, aby člověk měl možnost porovnat různé styly. Objevily se zde tradiční maďarské písně, ruské balady, ale také flamenco či balkánské dechovky.“⁵⁶ Na zahajovacím koncertě, který se konal v klubu Rock café, se představily známé české romské skupiny. První z nich byla brněnská kapela Gulo Čar, která nadchla i hudební kritiky. Ti jí přiřkli ocenění Anděl v kategorii World music za desku Baro drom v roce 2003. Další skupinou byla kapela z Rokycan jménem Le Čavendar. Hrají autorské písně s vlastními texty, které vycházejí z romského folkloru obohaceného o jazz, latino a flamenco.⁵⁷ Mnoho lidí tuto hudbu uznává právě pro onu barvitost a temperamentnost. Dokáží se vcítit i do její nostalgie.

---

⁵³ Výroční katalog 1999 – 2008 Světového romského festivalu KHAMORO. Praha 2008.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

Důležitou součástí festivalu Khamoro je odborný a doprovodný program. V první oblasti se nám ukázali odborníci na romskou kulturu, tradice, ale také badatelé zabývající se multikulturní společností a postavením menšin. Probíhaly různé semináře a diskuse. Do druhé oblasti spadávaly různé výstavy obrazů, filmová promítání, prezentace knih, výstavy fotografií. Toto vše ukazovalo, že Romové jsou aktivní i v dalších uměleckých oblastech.

Na festivalu mě překvapilo to, že zde byli i Neromové, lidé, kteří si přišli jen poslechnout známé skupiny. Je to místo, kde se koncentruje větší množství převážně mladých lidí, kteří se jdou pobavit, a kteří s ostatními Romy chtějí prožít jejich svátek romské kultury. Byli zde Romové, kteří festival navštěvují pravidelně a pokaždé se zde cítí velice uvolněně, příjemně. Prožívají romskou hudbu velice intenzívně, tančí a baví se spolu s ostatními. Bylo na nich vidět, že tato společnost a hudba je jim blízká, stejně tak jako temperamentní rytmus, emotivní balady či jiné žánry. Ti, co navštívili festival poprvé, byli překvapeni počtem lidí i jejich skladbou. Publikum tvořili jak mladí, tak starší Romové, převážně znající se mezi sebou. Vyznačovali se komunikativností a snahou se podělit o své zkušenosti a radosti.

2.4.3. Romská socha 2008

Další událostí, které jsem se mohla účastnit, byla Romská socha 2008 v Brně. Tato výstava se konala v Muzeu romské kultury.

„Muzeum romské kultury v Brně začalo s prezentací tvorby romských výtvarně činných autorů už v roce 1997 zahájením putovní výstavy E luma romane jakhenca – Svět očima Romů. Výstava se již přes 10 let zastavuje na více než 20 místech Evropy a Ameriky. Prezentovala existenci do té doby neznámého fenoménu – romského výtvarnictví, přičemž sochařská práce včetně řezbářské zde byla zastoupena jen okrajově. Tvůrčí vývoj v romských komunitách se za těch 11 let hodně posunul, také proto se muzeum rozhodlo k samostatné výstavě s názvem Romská socha 2008.“⁵⁸

Ve dnech 25. 5. 2008 - 31. 1. 2009 se konala historicky první samostatná výstava z děl romských sochařů z Česka, Slovenska a Rakouska. Představilo se zde 21 autorů, kteří pracují se dřevem, kamenem, kovem, hlinou, ale i s dalšími netradičními sochařskými materiály jako je třeba chlebová střídka či zátky od piva. Volba

---

⁵⁸ http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=301&Itemid=28

nezvyklých materiálů dokládá touhu tvořit, která prorazí i tam, kde chybí finance na kvalitní výtvarný materiál. Výstava je instalována jednak ve výstavních prostorách 2. patra, jednak na dvoře muzea a ve vstupních prostorách.

„Většina autorů není poznamenána žádným výtvarným školením, někteří sami sebe ani za výtvarníky nepovažují, jejich díla vznikala pro dekoraci vlastního interiéru. Jiní tvoří dnes už zcela záměrně, ale pouze pro svoji zábavu a ze své potřeby, aniž by širší okolí o jejich tvorbě vědělo nebo se o ni zajímalo.“⁵⁹ Ve dnech od 23. do 27. června 2008 proběhlo na dvoře muzea veřejné Sochařské sympózium, při kterém bylo možno sledovat práci romských umělců. Měla jsem šanci se dát do rozhovoru s jedním sochařem, který právě vyráběl sochu ze dřeva. Kdokoli z venku mohl přijít a podívat se na to krásné dílo. Pověděl mi, že někteří Romové se dokážou svojí tvorbou i uživit. Přesto je ale takových Romů málo, naopak pro nezanedbatelnou část z vystavujících autorů byla impulsem k tvorbě ztráta zaměstnání po roce 1990. Kdysi těžce dennodenně fyzicky pracující kopáči a dělníci najednou nevěděli, co s volným časem a napadlo je vrátit se k dětské zálibě, která jim přinášela radost a smysluplný pocit. Tento pocit zůstává tvůrcům i dnes, přestože někteří z nich práci od té doby už nenašli.

Každý z autorů je vedle své originální tvorby představen i samostatným medailonem, který vedle portrétu autora přináší i snímky jejich děl, která pro výstavu nebylo možné získat z důvodu jejich trvalého umístění jinde nebo z nedostatku místa právě na této výstavě. Medailonky ukazují, že specifikem prezentovaných tvůrců je jejich činnost. Někteří z autorů vedle sochařské tvorby i úspěšně malují, kreslí či tvoří z jiných materiálů, (např. R. Dzurko, I. Berky, A. Pešta, M-Kaleja) někteří patří i k úspěšným literátům (např. A. Pešta, J. Hejkrliková). Výstavu provázejí videoprojekce o životě a dílech autorů.

Všechny sošky, figurky i plastiky naznačovaly stav duše svých autorů. Témata exponátů byla jak svatá, náboženská, ale také městská či zobrazovala obyčejný život. Viděla jsem zde různé množství figurek, které byly svým vytvořením unikátním. Na první dojem vše působilo velice impozantně. „Romství autorů se neprojevuje nijak prvoplánově. Zcela přirozeně se ukáže v tradičních romských motivech, tu a tam i reflexí tíživé dnešní sociální situace Romů či smutné dějinné etapy – genocidy Romů v době druhé světové války.“⁶⁰

---

⁵⁹ http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=301&Itemid=28

⁶⁰ Tamtéž.

Výstava Romská socha 2008 je pro velký zájem veřejnosti prodloužena do 22. 3. 2009.

2.4.4. Romský festival Kerekate

V sobotu 12. července 2008 se v areálu lesoparku Pintovka v Táboře konal druhý ročník festivalu romské kultury Kerekate. Název Kerekate, což znamená romsky v kruhu, vybrali organizátoři podle symbolu kruhu, který je součástí romské vlajky. *„Kruhem jsme chtěli naznačit také ten přesah, že festival bude místem, kde se sejdou lidé různých náboženských vyznání a etnik. Naznačuje to, že festival je bez hranic, bez jakýchkoli zdí,”* doplnila organizátorka Pavla Kohelová ze sdružení Slunowrat, se kterou jsem se seznámila.

O situaci, která byla v minulých letech v Táboře, mi pověděla. *„Dříve se tu konaly romské festivaly, které pořádali přímo Romové, ale šest let už se nic neděje. A v Táboře je docela početná romská skupina, město se proto rozhodlo vznik festivalu podpořit a vypsallo aktivní grant“.* Na festivalu spolupracuje sdružení s komunitním centrem Cheiron T, které se také zaměřuje na problematiku menšin a Romy na přehlídku upozorňuje.

Mezi hlavními hosty se představila kapela Romano Zorba (cigánská síla) z Hradce Králové, dále rokycanská skupina Le čhavendar, která letos zahajovala světoznámý romský festival Khamoro v Praze. Další výraznou kapelou byla Gitans, která ve své hudbě spojuje tradiční romskou muziku, balkánský folklor, jazz, funk a další hudební žánry. Nechyběla ani tradiční romská cimbálovka, mladé začínající táborské skupiny a různá taneční vystoupení.

Na tento festival, který byl zadarmo, přišlo přes 500 hostů. Byli zde Romové, Neromové, ale těch se tu nevyskytovalo mnoho. Byli to spíše lidé, kteří šli kolem a byli zvědaví, co se v lesoparku dělo. Informovanost o tomto festivalu byla malá a občany moc nezajímala. I přes nepřízeň počasí se Romové bavili, tancovali a byli spokojeni. V letošním roce se chystá jeho další pokračování.

2.4.5. Shrnutí poznatků z terénních výzkumů

Zkušenosti s terénním výzkumem jsem měla již podruhé, avšak v této oblasti a s romskou komunitou poprvé. Nevěděla jsem, co mě přesně čeká, jací budou respondenti, zda dostanu informace takové, jaké jsem očekávala, a zda se mi povede vyvrátit či potvrdit původní vytyčení cílů výzkumu.

O romských festivalech obecně bych řekla, že jsou to velice zajímavé akce, na které vždy přijde dostatek lidí. Nenachází se tam jen jedna skupina lidí, ale objeví se zde mnoho etnik, které nemají mezi sebou žádné konflikty, ale které jen přišli za zábavou. Metoda zúčastněného pozorování se zde velice uplatnila, ještě když jsem mohla pracovat jako dobrovolná pracovnice. Každý den jsem byla s nimi v neustálém kontaktu. Polostrukturované rozhovory jsem zde prováděla jen v předem domluvenou dobu, aby si respondent na mě udělal čas. Lepší metodou byly neformální rozhovory. Ty probíhaly neustále a i tak jsem získala informace, které mě hnaly dál.

Na světový romský festival Khamoro v Praze přišli převážně Romové, ale nebyli to jen ti, co měli finance na drahý lístek, ale byli tam i obyčejní lidé, kteří lístek získali v neziskových organizacích. O ně byl veliký zájem. Proto, že některá rodina by si nemohla dovolit zaplatit pro svoje členy velkou sumu peněz, využili těchto organizací a mohli se zúčastnit a být se svými kamarády. Dokáží žít plně přítomností, užít si jí a vychutnat, i když jim zrovna štěstí nepřeje a osud je nakloněn na jinou stranu. Jedna slečna mi pověděla něco v tom smyslu, že radši nikam nepojede v létě na dovolenou, ale že radši ušetří peníze na lístky, aby mohla jít na tento báječný festival. Tyto organizace vždy dostanou lístky, které potom předávají dál. Převážná většina byli Romové jak z České republiky, tak z ciziny, kteří se znali už z minulých ročníků či z jiných zábav. Byli rádi, když se zase ve zdraví sešli a mohli prožít společně svůj svátek kultury. Avšak ti, co přišli poprvé, hned si tuto akci oblíbili. Vyskytovali se tam jak celé rodiny, tak páry či sourozenecké dvojice. Byli zde mladí i starší. Romská hudba se jim velice líbila, většinu písniček znali. Byla možnost si zakoupit i hudební disky od skupin, které se účastnily vystoupení. Romové se chovali úplně přirozeně, nebylo na nich vidět, že by se báli projevit na veřejnosti, byli sebevědomí, veselí, komunikativní, byli takoví, jací jsou.

Další skupinkou posluchačů byli Neromové, novináři a fotografové. Jak jsem dověděla, v posledních letech se jejich návštěvnost zvýšila. Zájem o tyto romské akce je podle mě dán tím, že mladí nechtějí přijímat určité stereotypy, které jim dává majoritní

společnost. Chtějí mít svůj názor na Romy, a nejlepší místo, kde je možno sledovat jejich chování a seberealizaci, jsou jejich specifické akce. A skutečně se to potvrdilo. Zde se ukázalo, že seberealizace je velká, chtějí dát světu najevo, že jsou také v něčem dobří, že umí zpívat stejně dobře jako neromští zpěváci. Po skončení festivalu romské hudební skupiny neskončí, dál jezdí po městech a zpívají a ukazují, že jejich styl projevu je unikátní.

Na festivalu Kerekate v Táboře byla situace podobná. Jen se lišila v počtu návštěvnosti lidí. Nebyl tu tak velký počet publika a většinu z nich tvořili Romové. V Táboře žijí v sociálně vyloučených oblastech, a tak, když se na festivalu ukázal bílý člověk, viděli v tom, něco špatného, že je jako sledují, co dělají a zda neničí věci. Když jsem se chtěla na něco zeptat, nebyli tak sdílní, jako na Khamoru. Nechtěli se o ničem bavit a radši šli dál za zábavou. Nepůsobili sebevědomě jako ti v Praze. Zde mi přišlo, že se za to, že jsou, Romové stydí. Ale někteří byli stejně upřímní a milí. Na festival se mohl dostat každý, kdo chtěl, protože vstup byl zadarmo. Opět se zde vyskytovaly celé rodiny i s nejmenšími dětmi v kočárku, ale i starší se svými rodinami. Přijeli i návštěvníci z okolních měst a vesnic. Druhý ročník festivalu ukázal, že návštěvnost rok od roku stoupá, tak se další ročník připravuje už teď. Organizátorem festivalu Kerekate bylo sdružení Slunowrat, který pracuje s komunitním centrem Cheiron T. V této organizaci jsem měla možnost sledovat, jací lidé ho navštěvují. Byla to převážně romská mládež. Říkali, že je nebaví se jen tak poflakovat po městě, to radši zajdou do centra, kde mají o zábavu postaráno a kde mají další kamarády. Jednou zde byl večer, kdy Nerom učil malé romské děti hrát na kytaru a na klavír. Děti byli šťastné, když si mohli vyzkoušet jaké to je umět jednoduchou písničku. Takovéto programy, kdy Neromové se starají o Romy, jsou v tomto centru každý týden. Vymýšlejí jim zábavu, v létě společně chodí na procházky, v době Vánoc navštěvují například kostely s betlémy či chodí krmit zvířátka do lesa. Rodiny ví, že je o ně v jejich volném čase dobře postaráno. Právě Cheiron T dává Romům informace, kde se co koná, kam si mohou jít poslechnout hudbu, či kde se konají romská taneční vystoupení.

Studentská romská konference byla unikátní svým pojetím. Byli tam jen Romové, převážně studenti. Debatovali o tom, že se jejich identita musí udržet a budovat dál. Nemají se stydět, za to, že nejsou bílí. Na tyto akce by měl být pozván co nejširší okruh Romů, aby všechny snahy, které dělají, měly prospěch v budoucnu. Malá skupinka nic nezmuže, ale větší už ano. Na tom se tam všichni shodli.

Obečně si myslím, že pořádání romských festivalů, výstav, soutěží a podobně bude mít v budoucnu velký význam. Ať už pro Romy nebo Neromy. Dnešní doba umožňuje romským studentům studovat vysoké školy, mohou dávat najevo, kdo jsou, v oblasti kultury, politiky i ve veřejném životě. Jejich seberealizace v budoucnu poroste, protože ti, co teď něčeho dosáhli, to předávají dál, a sami Romové chtějí být takoví jako jejich kamarádi. Ví, že dobré vzdělání jim přinese větší sumu peněz, větší uznání. A oni toho chtějí dosáhnout. Výše uvedené hodnoty a postoje platí na Romy, se kterými jsem se setkala při mém terénním výzkumu.

2.5. Respondenti

V své práci stručně popíši respondenty, kterým jsem pokládala předem připravené výzkumné otázky a jejich odpovědi si pečlivě zaznamenávala. Tyto vybrané odpovědi jsem zvolila proto, že se nejvíce blížily k tématu. Všichni dotázaní byli ve věku 18 – 35 let. Tuto věkovou hranici jsem si vybrala proto, že jsem si k těmto lidem našla cestu a měla si s nimi o čem povídat. Všichni dotázaní si nepřáli, aby bylo uveřejněno jejich jméno. Proto jsem zvolila označení první, druhý až čtvrtý respondent.

První respondent

Žena A, Romka, ve věku 18 let, bydlištěm Praha u svých rodičů. Je tmavší pleti. Navštěvuje střední školu v Praze s velmi dobrým prospěchem. Ve svém volném čase se věnuje tancování. Dochází pravidelně, třikrát týdně, do tanečního kroužku, který vede jedna žena ve středních letech. Dále má ráda českou i zahraniční hudbu a ráda maluje. Pravidelně navštěvuje romské akce. Byla milá, usměvavá a velmi přátelská. V budoucnu by se chtěla stát letuškou.

Druhý respondent

Žena B, Romka, ve věku 27 let. Pracuje jako administrativní pracovnice, a bydlí se svou rodinou také v Praze. Má tři děti, o které se stará se svým manželem. Žijí v panelákovém bytě, a s dalšími nájemníky vychází velmi pěkně a společně navštěvují převážně takové akce, kde se tančí, zpívá, kde se mohou pobavit. Nejvíce se jim líbí romské aktivity, protože zde se nesetkávají s diskriminací. Má ráda četbu historických knih a cestopisů. Byla atraktivní a komunikativní.

Třetí respondent

Muž A, Rom, 35 let tmavší pleti s hrubším hlasem. Silný kuřák. Pracuje jako dělník, bydliště Tábor v ubytovně. Rozvedený, momentálně bez přítelkyně. Rád si zajde do hospody s kamarády. Zajímají ho auta a politika.

Čtvrtý respondent

Muž B, Rom, 30 let, bydliště Tábor. Žije sám, avšak o kamarády nemá nouzi. Vystudoval střední školu s maturitou. V minulosti pracoval jako dělník, skladník, ale nyní si našel práci v jedné neziskové organizaci, kde má na starost administrativní práci. Jako dobrovolník napomáhá při stavění hudební aparatury, když se konají různá romská taneční vystoupení. Je oblíbený u dětí, protože jim vždy fandí. Jeho záliby jsou huba, tanec.

2.6. Přepis rozhovorů

Rozhovory, které pro tuto práci autorka zvolila, jsou vybrané odpovědi na otázky, které vypovídaly o tématu. Tento výběr je proto, že se velice často odpovědi opakovaly. Občas se zde objeví nespisovná slova, která dotázaní použili. Doba rozhovorů je u každého jiná, ale na výpovědní hodnotě to nic nemění.

Jak se mladí Romové cítí ve společnosti Neromů?

Žena A je mladá studentka a navštěvuje střední školu, kde se ocitá převážně mezi lidmi bílé pleti. *„No záleží na lidech, které jsou kolem mě..., ve třídě jsme dobrá parta, a tak se cítím v pořádku. Jiný to ale je, když třeba jdu na disko či na nějakou zábavu. Tam si ostatní myslí, že něco ukradnu, nebo že budu dělat ostudu, přitom se vždy chovám slušně. U lidí, kteří mě neznají, se cítím nedobře..., tak jako že se na mě dívají skrze prsty.“* Vypověděla, že jako mladistvá to nemá moc jednoduché, a i když jde například na obyčejný nákup, ostraha ji kontroluje a radši jde pryč.

Žena B má dobrou pozici v práci, s nikým nemá problémy, stýká se s mnoha lidmi, ať už s Romy nebo Neromy, říká: „*Ve společnosti gádžů⁶¹ se cítím i se svým manželem normálně jako ostatní lidé. Neříkám, že jsem někdy nezažila různé narážky na to, kdo jsem a co právě dělám, ale nikdy mi to nepřipadalo divné. Beru to jako přirozenou reakci na něco, kdo se jen trochu vymyká z většiny. Avšak moji známí, moji spolupracovníci mě berou takovou, jaká jsem. Nemám problémy s nikým a myslím, že je nikdo ani nemá se mnou.*“ Tato žena působila velice jistě a sebevědomě.

U muže A měla autorka úplně odlišný dojem. Respondent byl velice nervózní, když mu položila tuto otázku. Dlouhou dobu se neuměl vyjádřit. „*No, víte, není to dobrý. Obzvláště, když pracujete jako dělník, co by jiní nedělali. Myslí si, že vydržíme všechno. Teď mluvím hlavně o těch, u kterých pracuju. V hospodě, s kámoši je to v pohodě. Tam kecáme o všem možném, pijeme pivo. No, ale jooo..., párkrát se stalo, že přišli gádžové a hned na nás, ať nejsme hluční. Párkrát to přerostlo i ve rvačku, ale zasloužili si to, my nic špatného nedělali. Na dělníky a na Romy se nahlíží špatně. Záleží, jaký máte kamarády a s těma se převážně stýkáte.*“ Poté se rozpovídal, jak neměl hezké mládí, že kdekoli byl sám, tak na něj vrstevníci hanlivě pokřikovali, nebo se s ním vůbec nebavili. Nyní je to lepší, ale najdou se takoví, kteří nechtějí žít v klidu.

Muž B, velice vyvážená osoba. Měl to v mysli uspořádané. „*Víte, musíte si umět vybírat lidi. Všude na světě se najdou takoví, kteří vás budou nenávidět, kteří vždy na vás uvidí jen to špatné, a nikdy nebudete pro ně dobrý. Já si našel svoji komunitu a jsem velice spokojený, cítím se svobodně, a dělám práci, která mě baví, s lidmi, kteří mě ocení a podporují. Když jdu nakupovat či na úřady, nevadí mi hloupé pohledy ostatních občanů, protože je to jen vždy chvilka, kdy s nima musím být. Vím, že na mě čeká práce a známí, kteří mě uznávají.*“ Z tohoto pána čísela energie.

Z mých respondentů jsem měla smíšený pocit. Z odpovědí na tuto otázku nelze učinit jednoznačný závěr. Ale převážně se ukázalo, že se najdou lidi, kteří s nimi vždy nějak vyjdou a berou je takové, jací jsou. Romové mezi sebou neměli problémy, ale většina Neromů se na ně dívá s odstupem, kontrolují je, aby něco neukradli, něco neponičili.

---

⁶¹ Slovo *gádžo* znamená v romštině označení osoby neromského původu.

Když navštěvujete romské festivaly či další akce, kdo převážně je v publiku?

Žena A navštěvuje převážně takové akce, kde se zpívá a tančí. Kam si může zajít se svými kamarády. *„Nejvíce legrace a zábavy je na romských festivalech, například v Praze na Khamoru, ale také v jiných městech. Nebo taky na nějakých romských soutěžích, jako byla romská maminka. Vždy se tam sejdou převážně Romové, jak mladí, tak starší se svými známými. Povídají se, pijou a baví se podle sebe. Je to dobrá zábava. V publiku na soutěžích se objeví i Neromové, ale je to jen výjimečně..., nebo teda aspoň podle toho, co jsem si všimla. Podle mě, bílí o to nemají moc zájem, ty mají svoji techno hudbu a jiná je moc nezajímá.“*

Žena B, ačkoli má tři děti, si nikdy nenechá ujít opět Světový romský festival Khamoro. *„U mě je to asi jediná akce, kterou společně všichni navštěvujeme. Jelikož mám tři děti, není moc příležitostí se někam zajít pobavit, ale na tuhle si vždy čas najdu. Je to ohromná akce, kde podle mě jsou většina Romové. Jsou tu lidé z Prahy a okolí, většinu znám, ale taky z ciziny. Ale když se tak nad tím zamyslím..., v poslední době mi přijde, že mladí gádžové na Khamoro začli chodit. Nevím, čím to je, ale třeba jim přijde, že Romové nejsou jen ti, co neplatí, co kradou. Líbí se mi, že se umí chovat a že se snaží najít společné téma konverzace. Například mě jednou zastavila jedna mladá dívka, která se rozhodla, že nebude věřit těm zprávám, jací jsme. Povídala si se mnou a nakonec jsme kamarádky doted' a seznámila nás s mnoha jinými lidmi, kteří jsou jako ona. Je moc milá. Myslím, že postupem času se to vyrovná a bílí lidé sem najdou cestu.“*

U muže A byla situace opět odlišná. *„No, víte, romské akce moc nenavštěvuju, ale pokaždé jsem byl na tábořském Kerekate. Líbí se mi, že se sejdeme u piva a společně probereme problémy. Pokaždé je tam docela hodně lidí. Je to ovšem jen jeden den, kdy jsem takhle pryč z toho denního stereotypu. Není moc času se takhle bavit.“* Na tuto otázku měl respondent velice krátkou odpověď, neboť jak říkal, musí pracovat a ne se bavit. Jen ten jeden si nenechá ujít, je to pro něj relaxace poslechnout si písničky, které zná.

Respondent B je dobrovolník při stavění hudební aparatury na specifických romských aktivitách. Tento rozhovor proběhl přímo ve dne, kdy se konal festival Kerekate v Táboře. *„Ano, ano festivaly, taneční vystoupení, to ve svém volném čase je*

můj koníček. Vždycky mám velkou radost, když ty děcka vyhrají, nebo se dobře umístí v soutěži. Tady na Kerekate jsou převážně Romové, vidíte jen pár Neromů, ale to jsou spíš lidé, kteří jdou okolo a koukají, co se to tu děje. Je pravda, že při vystoupení zpívají a tančí mladí začátečníci, ale jsou to gádžové, kteří normálně komunikují s romskými hudebníky. Nevidí v nich něco méněcenného. Znají je, ví, jací jsou a to se mi líbí. Tenhle festival je zadarmo, tak ho navštíví i rodiny s dětma, které by na to asi jinde v republice neměly. Doufám, že v budoucnu si sem najdou cestu i bílí, a že se společně pobaví.“

Jakou vidíte budoucnost v konání těchto aktivit a následnou seberealizaci mladých Romů?

Žena A je mírně skeptická. „Podle mě to nemá moc velkou budoucnost. Romové jsou tu jako menšina a podle mě bude situace asi stejná. Ale nevím... Když bílí nechodí teď, tak nebudou chodit ani potom. Tato doba k tomu spěje. Neslyšíme nic pěkného o Romech, a tudíž nebudou mít o to zájem. V seberealizaci mladých možná dojde k nějakému pokroku, to asi ano, ale nebudou mít tak velké publikum, jako mají ostatní. Znam hodně mladých Romů, kteří chtějí být úspěšní tanečníci či malíři a zpěvačky, ale nenajdou pochopení od svých rodičů, tak toho postupem času nechávají. Nevím, proč je nepodporí, asi je to tím, že nevidí moc úspěšných Romů a nechtějí, aby děti neměly naivní iluze. Podle mě se asi ale najdou ambiciózní Romové, o kterých uslyšíme. Doufám, že budu mezi nimi.“ (velký, upřímný smích)

Jiný, trochu optimističtější názor na tuto věc měla žena B. „Jo, tak to si myslím, že má docela velkou budoucnost. Čím dál tím víc lidí chodí na různé akce, chtějí dát světu najevo, že umí bezvadně zpívat, že se můžou uchytit v první desítce v oblasti populární hudby, že nejsou jen menšina, která nic nedokáže. Ano, podle mě to má budoucnost, věřím v to.“

A opět pesimistický pohled muže A. „O nějaké dobré budoucnosti vůbec nebudu mluvit. Asi jako dělník to vidím moc černě a vím, že Romové budou jen menšina, která podle většiny nic neumí. Podle mě je to dobrý pro ty mladý, to asi jo. Ale musej bejt drzý, musí mít ostré lokty, aby se ve společnosti gádžů uchytily. Znam ambiciózní mladý Romy, umí krásně zpívat, ale jestli to bude stačit, to vám nepovím. Prál bych jim, aby dělali to, co je baví, co umí a dali o sobě vědět. Na to má právo každý.“ Po tomto

rozhovoru byl muž velice neklidný, přišlo mi, jako by ho tato otázka rozesmutněla. Později pověděl, že když byl mladý, byl dobrý hráč v hokeji. Jenže ostatní spoluhráči ho neměli rádi, dávali mu to najevo, že na něj různě pokřikovali. On to všechno neunesl a odešel, uzavřel se před společností a radši pracuje jako dělník, kde ho někdy někdo ocení a má tam své kamarády.

Muž B, sice pracuje v neziskové organizaci, ale je na pochybách, jak to v budoucnu bude. *„No, víte, nevím, jak to bude vypadat s námi v budoucnu. Ale řekl bych, že to nemůže vědět nikdo. Situace dnes napovídá tomu, že na jednu stranu není o Romy zájem v jakémkoliv oboru, na druhé straně znám mladý Romy, kteří chtějí něčeho dosáhnout, kteří chtějí vystudovat vysokou školu, být právníci či lékaři. Je to rozpor, ale doufám, já osobně, že k tomu mladí najdou odvahu. Dnes se seberealizace projevuje převážně v oblasti kultury. To bychom našli hodně mladých začátečních zpěváků, tanečnicků. Ale do jiné oblasti pronikají jen těžko. Nevím, jaká situace je ve větších městech, to nemám vůbec přehled, ale z tohoto města se mi to zdá takové, jak vám povídám.“*

Navštěvujete neziskové organizace či nízkoprahová zařízení?

Žena A má dobré zkušenosti s neziskovými organizacemi. Říká: *„Ano, navštěvuji, sice ne pravidelně, ale když potřebuju získat nějaké informace, tak si zajdu do centra, kde je za malý peníz internet povolen, a najdu si, co potřebuju. Dávaj mi různé informace, co se kde koná. Ano, je to pro nás dobrá věc.“*

Žena B takové zkušenosti nemá. *„Jak jsem vám řekla, jsem zaměstnaná žena se třemi dětmi. Nenavštěvuji žádnou organizaci, ale myslím, že pro ty mladý je to dobrá věc. Svoje děti bych chtěla naučit tam chodit. Od svých kamarádek vím, že jsou tam lidi, kteří dokážou pomoci, umí i dětem vysvětlit látku, kterou probírají ve škole.“*

Muž A řekl: *„Nikdy jsem v žádné organizaci nebyl, ale vím, že to existuje. Například jsem slyšel, že dobrovolníci pomáhají při organizaci toho festivalu a slyšel jsem, že tam chodí i dospělí na to..., no víte, internet.“*

Respondent B pověděl: *„Jelikož pracuju v neziskové organizaci, tak vím, že hodně lidí, převážně romské mládeže, ale i Neromů toto zařízení navštěvují. Jsou zde*

aktivitu, které se líbí všem. Nízkoprahové zařízení slouží všem a děti, mládež ho mají rádi. Mohou si tam zahrát fotbálek, pexeso, karty. Mají přístup k internetu. Poslouchají písničky a my jsme rádi, že sem chodí, protože se nemusí poflakovat nikde venku. Jsem rád, že zde pracuju, protože vím, že dělám dobrou věc.“

Jak, podle Vás, na Romy nahlíží česká společnost?

Žena A, zde byla jasná, rychlá odpověď. „Negativně, špatně, skrze prsty. Víc asi k tomu nemám co říct. Ovšem, že jsou lidé s jiným pohledem, ale jsou to převážně ti, kteří s nimi pracují. Ale ostatní, ta většina nás nemají v lásce.“

Žena B, zde odpověď nebyla tak jednoznačná. Více se nad tím zamyslela. „Já bych českou společnost rozdělila na tři tábory. První jsou ti, co Romy nikdy nebudou mít rádi, co je vidí jako ty, co lžou, kradou a pobírají sociální dávky. Co nedávají děti do školy a neposkytují jim vzdělání. S těmito lidmi mám zkušenosti, ale jen málo. Ale je jasné, že se s nimi člověk setká. Druhý tábor je ten, co ví, že existují i slušní Romové, co chtějí pracovat a pracují. Kterí chtějí dát dětem potřebné vzdělání, kteří mají hodně přátel. Těchto lidí znám více, je to podle mě většina české společnosti, ale jen to nedávají na veřejnosti znát, nechávají si to pro sebe, a to také není dobrý. A třetí tábor jsou ti, kteří na Romy nedají dopustit. Mají je jen za dobré lidi, kterým někdo škodí. Podle mě to ale není dobrý přístup. Já jsem Romka, a vím, že jsou i kamarádi, kteří nedělají věci tak, jak by měli.“

U muže A jsem se opět setkala s negativním přístupem. „Tahle otázka je velmi osobní a záleží na Romech, v jaké společnosti se nachází. Já jsem ve společnosti, kde Romové nemají skoro žádné lukrativní postavení a právě proto na ně Češi nahlíží skrze prsty. Nemají nás rádi a dávají nám to najevo.“

Respondent B má lepší postoj, avšak byl velice stručný. „Záleží na lidech, jak se mezi sebou domluví. To bude asi vše.“ Mimo rozhovor mi pověděl, že lidé jsou různí a velice se nechají ovlivnit dalšími. Muž má zkušenosti všelijaké. Jednou věřil, že česká společnost se mění, že ta situace bude lepší, ale v zápětí ho zase někdo překvapil. Neví, jak by měl odpovědět a co si myslet, proto reagoval jako diplomat.

2.6.1. Shrnutí poznatků z rozhovorů

Rozhovory probíhaly buď v době konání festivalů či jiné akce nebo po domluvě ve stanoveném termínu. Jejich délka trvání se pohybovala od 5 minut až po půl hodiny. Respondenti v některých případech odpovídali na výzkumnou otázku ihned, jindy se museli aspoň chvílku rozmýšlet, jak by se k tématu vyjádřili. Otázky byly kladeny tak, aby jim dotázaní respondenti rozuměli, ale několikrát se stalo, že si začali povídat, o čem chtěli. Byla jsem poté nucena zavést nit na původní téma, abych dosáhla svého cíle.

Ve shrnutí by se dalo říci, že jsem se setkala s takovými Romy, kteří byli aspoň trochu vzdělaní, někteří se již starali o rodinu. Chodili slušně oblečení a neměli zásadní problémy se svým okolím a úřady. Vše platili, jak měli. Jejich ochota povědět něco cizímu člověku mě samotnou velice mile překvapila.

Už u první otázky (*jak se mladí Romové cítí ve společnosti Neromů*) jsem dostala odlišné odpovědi. Mládež, studenti, děti apod. se necítí dobře v české společnosti. Mnohokrát se jim stalo, že na ně lidé dávají pořád pozor, aby něco neprovedli, a jim je takovéto chování nepříjemné, protože není Rom jako Rom. Ovšem, když většina majority vidí, jak romská mládež jde po ulici a začne si nahlas zpívat či jen tak křičet, jejich obavy jsou na místě. Záleží i na rodičích, jak svoje děti povedou a jak chtějí, abychom je přijali. U střední generace je již vidět nějaká zkušenost s lidmi. Ať už s gádžy nebo s Romy. Viděli mnoho nespravedlností, které se jim děly, ale vždy v sobě našli sílu, která je nějakým způsobem hnala dál, a nezanevřeli nad majoritní společností. Věděli, že zde musí být i lidi, kteří je budou brát takové, jací jsou. Moje respondentka je našla a je spokojená. Ovšem, že jsem se seznámila i s takovými, kterým se nedaří začlenit do společnosti, jež je kolem nich obklopena. Ale je to převážně proto, že sami Romové mají kolem sebe přátele, kteří jim dobrou pověst nějakým způsobem kazí. Poté majorita má na mysli něco ve stylu: „Když se kamarádíš s někým, kdo nepracuje, tak ty jsi potom stejný a taky neděláš.“ A poté se jim už nepodaří cokoli změnit. Stereotypy ve společnosti jsou a budou nadále.

Druhá otázka (*když navštěvujete romské festivaly či další akce, kdo převážně je v publiku*) už směřovala na dané téma. Jelikož jsem se svými respondenty seznámila právě na zmíněných festivalech, bylo u všech jasné, že tyto aktivity podporují a účastní se jich. Někdo má času více a jezdí i do jiných měst, někdo si vytipuje jen jednu akci a tu navštíví. Mladí, střední generace, ale i ti starší se rádi pobaví na svém svátku kultury.

Zde se cítí Romy, zde nemusí nic skrývat, nemusí se přetvařovat. Z odpovědí vyplývá, že v minulých letech byla struktura lidí na romských akcích převážně romská. Jen málo Neromů se šlo podívat a zatancovat si s romským publikem. V průběhu pěti let se tento trend ale začal měnit a už se tam objevují i bílí. Zvýšila se také pozornost médií. Může to být dáno nezájmem o českou či zahraniční populární hudbu, nebo také hledáním něčeho jiného. Je možné, že se v republice prohlubuje zájem o Romy a o to dozvědět se, kdo vlastně jsou. V neposlední řadě se učí, jaký mají styl hudby, jak tancují, jak se prezentují na veřejnosti. Podle některých bude za další roky struktura na festivalech převážně romská, ale majorita je bude přesto navštěvovat čím dál víc.

Třetí otázka (*jakou vidíte budoucnost v konání těchto aktivit a následnou seberealizaci mladých Romů*) vyvolala u některých respondentů skeptické odpovědi, což se v mých rozhovorech týkalo převážně mladší generace. Jejich zkušenosti nebyly doposud pozitivního rázu. Dalo by se říci, že střední generace má podobné názory, ale vyjádřili i naději, že nastane lepší situace. Jsou zde ti, kteří tvrdí, že mladí Romové musí být takoví jako bílí, že si musí věřit jako oni, jiní si myslí, že stačí být šikovný a ono to nějak půjde samo. Budoucnost nám poté přinese nějaké závěry. Zda je situace stejná, či se lepší. Určitě si všichni přejí a věří, že se pohled na Romy zlepší a že mladí budou bráni jinak, lépe. Věří, že se ještě dožijí okamžiku, až uslyší zprávy, jak nějaký Rom vyhrál olympiádu, či získal ocenění za dobrou knihu či muziku.

O čtvrté otázce (*navštěvujete neziskové organizace či nízkoprahová zařízení*) se v mých rozhovorech rozpovídala převážně mladší generace, studenti či lidé, kteří v neziskových organizacích pracují a jsou součástí nízkoprahových zařízení. Mladí vědí, že něco podobného v České republice existuje a často je navštěvují. Mají zde svoje zázemí, kamarády. Mohou se tam učit, a když budou chtít, dostanou i odbornou pomoc. Mohou se komukoli se svými problémy svěřit. Při pěkném počasí si hrají venku, jezdí na kole. V zimě chodí všichni společně bruslit, sáňkovat. V těchto zařízeních probíhají i doprovodné programy, jako jsou přednášky o drogách, o různých nemocech. Často tato centra navštěvují učitelé a přednášejí jim zajímavé věci z oblasti umění, učí je například vyrábět malé, dřevěné figurky, či různé postavičky z keramiky. Probíhá zde i výuka hry na hudební nástroje. Mladá generace se tuto pomoc snaží využít, protože ví, že se zde dají sehnat potřebné informace a že dostanou pomoc, když ji potřebují. Střední generace kdysi dávno netušila, že je možno posílat svoje děti do podobných center, ale ti dnešní jsou již více informováni a snaží se je podporovat. Jiní si mysleli, že se tyto organizace specifikují jen na romskou mládež, což bylo důsledkem nevědomí o jejich struktuře. Do

těchto zařízení může přijít kdokoli, ať už se jedná o romské nebo jiné dítě. Všichni zde mají stejné povinnosti a práva. Nikdy nesmí přijít do zařízení opilí, pod vlivem drog či jiných omamných látek, nesmí v prostorách kouřit a musí se chovat slušně, podle daného řádu a nic neničit.

Pátá otázka (*jak, podle Vás, na Romy nahlíží česká společnost?*) shrnula, co si Romové myslí o české společnosti. Mladší v majoritě vidí jen ty, co nemají zájem navazovat s Romy konverzaci. Ostatní si rozdělí lidi do několika kategorií a ve které jim je dobře, tak tam jsou. Vědí, že existují různí lidé a že se podle určitých pravidel s nimi také musí jednat. Mnohé kritiky dokážou hodit za hlavu, protože mají kamarády, kteří je vždy podpoří. Mají zkušenosti, které jim napovídají, aby do této společnosti nechodili z důvodu ohrožení v podobě konfliktů. Mají v sobě cit, který danou situaci rozluští a o to to mají snazší než ti mladí. Se zvyšujícím se věkem však i mladí určitých zkušeností dosáhnou a budou stejní nebo aspoň podobní jako jejich rodiče.

Z mého terénního výzkumu vyplynulo, že záleží, v jaké části republiky se Romové nacházejí, jací jsou jejich kamarádi a jak se oni sami prezentují na veřejnosti. V Praze jsem se setkala se situací a názory daleko optimističtějšími, kdežto v Táboře se vše halí do skeptičtější podoby. Asi je to dáno tím, že jsem se nesečkala v Praze s Romy, kteří by byli na okraji společnosti.

Závěr

Tato bakalářská práce nepodává závěrečné výsledky vztahující se na celé romské etnikum. Jedná se o postřehy, které vyplývaly z terénního výzkumu a z odpovědí od informátorů a respondentů. Od samého počátku bylo patrné, že existují různé názory na dané téma, na dané výzkumné otázky.

Citované publikace, které se objevily převážně v teoretické části, nám prozradily o Romech mnohé. Nastínění historie i dalších termínů nám napomohlo pochopit jejich chování vůči majoritě. Mým cílem bylo zmapovat seberealizaci u mladých Romů prostřednictvím různých specifických aktivit. Etnoemancipace se v dnešní době projevuje v různých pohledech. Vidíme, že nejen Romové, ale také například Vietnamci se účastní různých výstav či jsou dobří malíři. V nejednom státě žije vedle sebe několik etnik a každý se snaží dát najevo, v čem právě oni jsou nejlepší. Nemusí se cítit jako utiskovaná menšina. Není k tomu žádný důvod. Shrnutím poznatků z terénního výzkumu jsem dospěla k závěrům, které tyto domněnky dokládají. Festivaly, a nejen ony, to potvrzují. I na stanovené hypotézy se podařilo získat odpovědi.

V praktické části je popsán celý terénní výzkum a tudíž i mé závěry, které se týkají toho, co jsem zmapovala. Díky účasti na romských festivalech, výstavách a konferenci jsem měla možnost použít metodu zúčastněného pozorování, která byla velmi praktická, neboť jsem se dostala do centra dění. Byla jsem v neustálém kontaktu se zúčastněnými. Také prostřednictvím informátorů, kteří si přáli zůstat v anonymitě, jsem získala kontakty na respondenty, kteří mi poskytli důležité informace k vyvrácení či potvrzení mých hypotéz.

Představa o procesu seberealizace Romů se potvrdila. Festivaly a snaha přiblížit Neromům svou kulturu je tím důkazem. Na jednotlivých akcích se vedle Romů objevují i Neromové, kteří byli o dění informováni a se zvědavostí nebo s touhou dovédět se něco hlubšího, danou událost navštívili. Je ale pravda, že romského publika je stále více. Důležitým faktorem je také místo konání. Další hypotéza, že romské události navštěvuje převážně mladší generace, se nepotvrdila. Poměr mladších ku starším je vyvážený. Nedá se říci, že by například na romském festivalu bylo více mladších a na výstavách starší. Právě ony akce jsou jakousi rodinnou událostí či svátkem. Všichni dohromady se jdou pobavit. Hudba je jak pro pamětníky, tak pro mládež. Každý si najde svůj žánr. Je to promíchané a tak to má být.

Důležitou roli při seberealizaci mladých Romů hrají rodiče, přátelé a okolí, ve kterém se nacházejí. Velice hodně záleží, kde se například romští studenti či mládež scházejí, zda jsou součástí určité party či sdružení. Ve společném kolektivu si najdou takové záliby, které chtějí rozvíjet na vyšší úrovni. Zúčastňují se pěveckých vystoupení a tanečních soutěží. Pořádají festivaly, kde se snaží ukázat, že mají svůj svátek kultury, chtějí předvést své sochařské, malířské umění. I přes nedostatek drahých materiálů si dovedou poradit. Dokáží tvořit s čímkoliv. Jde hlavně o chtít něco umět a zanechat své výtvary dalším generacím, aby viděli, že etnoemancipace byla a bude. V dnešní době se rodiče snaží své děti podporovat. Chtějí, aby dělali to, co je baví, na co mají talent. Velkou roli při podporování hrají i neziskové organizace.

Návštěvou těchto akcí uvědomování si významu pojmu seberealizace nekončí. Proces emancipace je nezadržitelný jak ve svém vývoji, tak v míře jeho uchopení a porozumění. Tento výzkum se stává částí celé mozaiky, která je svou velikostí nepostihnutelná.

Použitá literatura

Davidová, Eva: *Cesty Romů 1945 – 1990: změny v postavení a způsobu životu Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku.* Olomouc 1995.

ISBN 80 – 244 – 0524 – 5

Hájková, Markéta: *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice.*

In: Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století. Ed. T. Šišková. Praha 2001.

ISBN 80 – 7178 – 48 – 9

Horáková, Hana: *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe.*

Hradec Králové 2007. ISBN 978 – 80 – 7041 – 836 – 9

Horváthová, Jana: *Kapitoly z dějin Romů.* Praha 2002. ISBN 80 – 7106 – 615 – X

Křištof, Roman: *Romové, Evropa a mezinárodní instituce.* In: Jakoubek, Marek - Hirt,

Tomáš: Romové: Kulturologické etudy. Plzeň 2004.

ISBN 80 – 86473 – 83 – X

Mann, B. Arne: *Romský dějepis.* Praha 2001. ISBN 80 – 7168 – 762 - 6

Moravec, Štěpán: *Sociální služby v prostředí romských společenství: Problémy etnicity poskytovatele.* In: Jakoubek, Marek - Hirt, Tomáš: Romové:

Kulturologické etudy. Plzeň 2004. ISBN 80 – 86473 – 83 – X

Nečas, Ctibor: *Romové v České společnosti včera a dnes.* Olomouc 2002.

ISBN 80 – 244 – 0497 – 4

Petrusek, Miloslav (ed.): *Velký sociologický slovník.* Praha 1996.

ISBN 80 – 7184 – 311 – 3

Říčan, Pavel: *S Romy žít budeme – jde o to jak.* Praha 1998. ISBN 80 – 7178 – 250 – 5

Sekyt, Viktor: *Romské tradice a jejich konfrontace se současností.* In: Jakoubek,

Marek - Hirt, Tomáš: Romové: Kulturologické etudy. Plzeň 2004.

ISBN 80 – 86473 – 83 – X

Šotolová, Eva: *Vzdělávání Romů.* Praha 2000. ISBN 80 – 247 – 0277 – 0

Výroční katalog 1999 – 2008 Světového romského festivalu KHAMORO.

Praha 2008.

Ostatní zdroje

<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/279804-kasta> [11 – 10 – 2008]

<http://trida.dakob.cz/modules/news/article.php?storyid=276> [21 – 01 – 2009]

<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/192484-romstina> [16 – 10 – 2008]

http://cs.wikipedia.org/wiki/Evropsk%C3%A1_unie [17 – 11 – 2008]

<http://www.varianty.cz/download/doc/texts/3.pdf> [03 – 01 – 2009]

<http://www.literarky.cz/index.php/www.ekolist.cz?p=clanek&id=5803> [21 – 09 – 2008]

http://www.khamoro.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2 [27 – 02 – 2009]

http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=301&Itemid=28 [28 – 02 – 2009]

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/19346> [04 – 03 – 2009]

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/20222> [04 – 03 – 2009]

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785> [12 – 11 – 2008]

http://www.dzeno.cz/?c_id=2526 [07 – 03 – 2009]

<http://www.romea.cz/romea/index.php?id=profil> [07 – 03 – 2009]

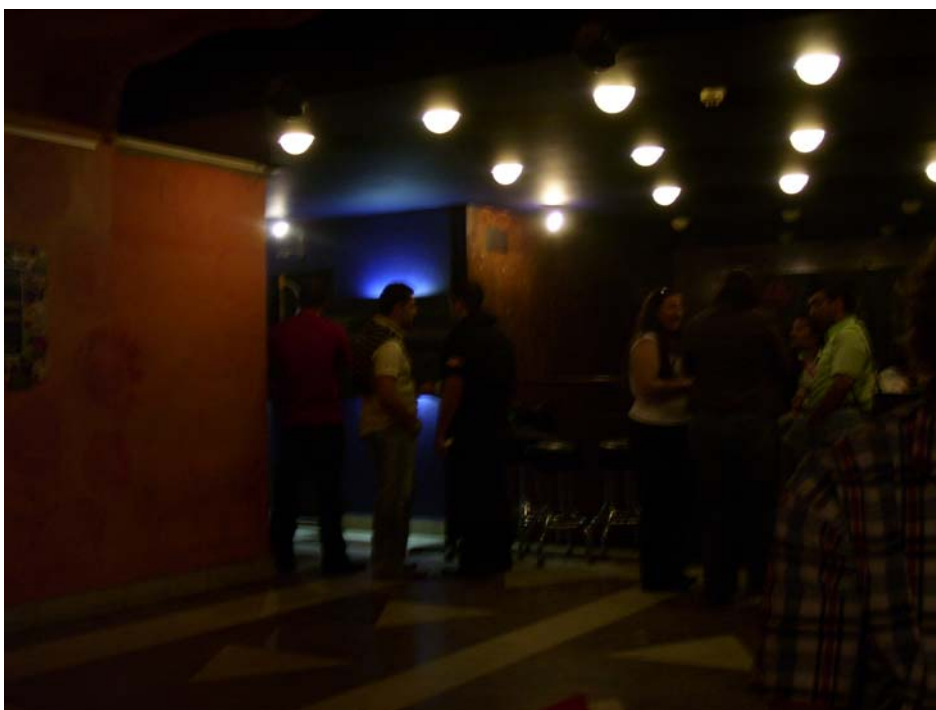
Přílohy

Obr. 1: Studentská romská konference. Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 2: Studentská romská konference. Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 3: Romský festival KHAMORO. Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 4: Romský festival KHAMORO. Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 5: Vernisáž ilustrací Alfreda Ullricha. KHAMORO 2008.
Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 6: Vernisáž ilustrací Alfreda Ullricha. KHAMORO 2008.
Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 7: Vernisáž Alfreda Ullricha. KHAMORO 2008. Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 8: Alfred Ullrich. KHAMORO 2008. Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 9: Vernisáž ilustrací Alfreda Ullricha. KHAMORO 2008.
Foto: A. Nováková. Praha 2008.

Obr. 10: Romský festival Kerekate. Foto: A. Nováková. Tábor 2008.

Obr. 11: Romský festival Kerekate. Foto: A. Nováková. Tábor 2008.

Obr. 12: Romský festival Kerekate. Foto: A. Nováková. Tábor 2008.

Obr. 13: Romský festival Kerekate. Foto: A. Nováková. Tábor 2008.

Obr. 14: Romský festival Kerekate. Foto: A. Nováková. Tábor 2008.

Obr.15: Plakát romského festivalu Kerekate.

Obr. 16: Plakát romského festivalu KHAMORO.

Obr. 17: Pozvánka na Romskou sochu 2008.

